

TYÖKALUJA SAVONLINNAN PÄIVÄHOIDON PERHETYÖHÖN

Virpi Määttä ja Mari Sairanen
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Pieksämäki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja kasvatusalan suuntaus-
tumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) +
lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Määttä, Virpi & Sairanen Mari. Työkaluja Savonlinnan päivähoiton perhetyöhön. Pieksämäki, syyskuu 2013, 83 s, 2 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Pieksämäki, Sosiaali- ja kasvatustieteiden tutkimuskeskus, Sosiaali- ja kasvatustieteiden suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyö oli produktio, jonka tavoitteena oli tuottaa menetelmäkansio Savonlinnan päivähoiton perhetyölle. Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee päivähoiton perhetyötä sekä perheiden tukemista perhetyön keinoin. Produktioiden teoriapohja koottiin kirjallisuuden sekä aikaisemmin tehtyjen tutkimusten pohjalta. Näiden lisäksi tehtiin pienimuotoinen kysely, jolla kerättiin tietoa päivähoiton kentällä jo käytössä olevista työmenetelmistä.

Menetelmäkansioon koottiin työmenetelmiä, jotka liittyvät perheiden arjen hallintaan ja perheen vuorovaikutukseen. Kansiossa on menetelmiä työskentelyyn lasten, vanhempien sekä koko perheen kanssa. Kansion sisällön suunnittelussa kiinnitettiin erityisesti huomiota helppolukuisuuteen sekä monipuoliseen käyttömahdollisuuteen.

Menetelmien kokoamisen jälkeen kansio lähetettiin Savonlinnan päivähoiton perhetyöntekijöille arvioitavaksi ja kommentoitavaksi. Perhetyöntekijät olivat kansioon hyvin tyytyväisiä. Kansio oli heidän mielestään selkeä, monipuolinen ja helppokäyttöinen. Työntekijät tulevat ottamaan sen välineeksi omaan työhönsä. Vaikka menetelmäkansio koottiin päivähoiton perhetyöntekijöiden työvälineeksi, voidaan sitä hyödyntää myös muilla perhetyön kentillä sekä perheiden kanssa työskennellessä.

Asiasanat: päivähoiton perhetyö, työvälineet, menetelmäkansio

ABSTRACT

Määttä Virpi and Sairanen Mari. Tools to Savonlinna day care family work
83 p., 2 appendices. Language: Finnish. Pieksämäki, Autumn 2013.
Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option
in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services

This study is a production. The aim of this study was to produce a family work manual of methods for the day care services in Savonlinna. The manual is also available as an electronic version. The theoretical part concentrates on the day care family work. In addition, the support for families in the context of family work is also explained. The theoretical background was collected from literature and earlier studies. In addition, a small-scale survey was carried out to collect information on working methods that are already used in the field of day care family work.

The manual of methods includes working methods for families related to the management of everyday life and interaction. The manual contains methods aimed at children, parents and the whole family. The manual of methods was planned so that it is easy to read and can be used in many different situations.

After collecting the methods, the manual was sent to the Savonlinna day care family workers, for review and commenting. The family workers were very satisfied with the manual. They considered that the manual was explicit, diverse and easy to use. They will use it in their work. Although the manual of methods was made for workers in day care family work, it can also be used in other family work areas and in areas where employees work with families.

Key words: day care family work, tools, manual of methods,

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 PÄIVÄHOITO PERHEIDEN KASVATUSTEHTÄVÄN TUkena	8
2.1 Päivähoito osana varhaiskasvatusta	8
2.2 Varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja	9
2.3 Kasvatuskumppanuus	10
2.4 Varhainen puuttuminen päivähoidossa	11
3 PÄIVÄHOIDON PERHETYÖ	13
3.1 Mitä on perhetyö	13
3.2 Päivähoidon perhetyö ennaltaehkäisevänä työmuotona	14
3.3 Päivähoidon perhetyö Savonlinnassa	15
3.4 Perhetyön prosessi	17
4 PERHEIDEN TUKEMINEN PÄIVÄHOIDON PERHETYÖN KEINoin	18
4.1 Työntekijänä perhetyössä	18
4.2 Työtä perheiden kotona	19
4.3 Työmenetelmät perhetyön tukena	20
4.4 Asiakkuus perhetyössä	21
4.4.1 Lapsi perhetyön asiakkaana	22
4.4.2 Vanhempi perhetyön asiakkaana	23
4.5 Haasteita perhetyön asiakkaiden elämässä	24
4.5.1 Arjen hallinta perheessä	24
4.5.2 Vuorovaikutus perheessä	25
5 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA JA HANKKEITA	27
5.1 Perhetyötäkö kaikki?	27
5.2 Päivähoidon perhetyön kehittäminen Kuokkalan alueella ja Perhe-hanke	28
5.3 Työvälineet neuvolan perhetyössä ja Perhetyön toteuttaminen alle kouluikäisten lasten perheissä	28
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	30
6.1 Opinnäytetyön tavoitteet	30
6.2 Opinnäytetyö prosessina	30
6.3 Produktion toteutus	32

6.4 Prosessin arviointia.....	35
6.5 Produktion arviointia	36
7 POHDINTA	38
7.1 Opinnäytetyön pohdintaa.....	38
7.2 Luotettavuus ja eettisyys.....	39
7.3 Jatkotutkimusaiheita	40
LÄHTEET	42
LIITE 1: Sähköpostikysely	46
LIITE 2: Menetelmäkansio	47

1 JOHDANTO

Perhe on jokaiselle lapselle tärkeä ja lapsen hyvinvoinnin kannalta merkittävässä asemassa. Aikuisten velvollisuus on pitää huolta lapsen hyvinvoinnista, sillä lapsen täytyy kokea olevansa turvassa kotona. Perheen yhdessäolo antaa voimia koko perheen arkeen, ja hyvinvoivassa perheessä lapsella on hyvä olla. (Lapsiasiavaltuutettu i.a.) Jokaisessa perheessä törmätään välillä haastaviin tilanteisiin, joista yleensä selvittää perheen omin voimin. Välillä voi eteen kuitenkin tulla tilanteita ja asioita, joissa omat keinot ja voimat eivät enää riitä ja tarvitaan ulkopuolista apua ja tukea. Perheiden auttaminen ja tukeminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa auttaa ennaltaehkäisemään suurempien ongelmien ja haasteiden kasaantumista vanhempien ja lasten elämässä. Usein jo pienillä asioilla, kuten keskustelemalla ja kuuntelemalla, voidaan saada helpotusta perheen tilanteeseen.

Opinnäytetyömme aiheeksi valitsimme päivähoidon perhetyön. Perhetyö on merkittävä yhteiskunnallinen tukipalvelu apua tarvitseville lapsiperheille. Perhetyön ideologia perustuu perhekeskeisyyteen ja sen tavoitteena on lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012,71.) Opinnäytetyön aiheen valintaan vaikutti meidän kummankin opiskelijan kiinnostus perhetyötä kohtaan ja erityisesti kiinnostus ennaltaehkäisevään ja varhaisen puuttumisen vaiheessa tapahtuvaan työhön lasten ja perheiden kanssa. Lisäksi toinen meistä suorittaa opinnoissaan lastentarhanopettajan kelpoisuutta. Näin ollen opinnäytetyön aiheen tulee käsitellä perhettä, vanhemmuutta ja / tai lapsuutta ja työn tulee olla työelämälähtöinen (Diakoniammattikorkeakoulu 2010a, 3).

Opinnäytetyömme on kehittämispainotteinen ja opinnäytetyö toteutetaan produktiona, jonka yhteistyökumppanina toimii Savonlinnan päivähoiton perhetyö. Produktiona koamme työmenetelmäkansion Savonlinnan päivähoiton perhetyöntekijöille. Kansiossa työvälineet ovat työntekijöille helposti saatavilla. Toivomme tämän osaltaan laskevan kynnystä menetelmien käyttöönottoon. Työntekijät voivat valita sopivan työmenetelmän eri asiakkaan tai asiakasperheen kohtaamiseen ja auttamiseen sekä muokata työmenetelmiä kunkin perheen tarpeiden mukaan. Työmenetelmiä on koottu sekä lasten

että vanhempien kanssa käytettäväksi. Työntekijät voivat soveltaa valittuja menetelmiä työssään oman tarpeensa ja luovutensa mukaan.

2 PÄIVÄHOITO PERHEIDEN KASVATUSTEHTÄVÄN TUKENA

2.1 Päivähoito osana varhaiskasvatusta

Varhaiskasvatuspalvelut koostuvat hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Se on pienten lasten elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta ja tavoitteena on lasten tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen. Päivähoito on osa tätä yhteiskunnan tarjoamaa varhaiskasvatuspalvelua, siinä yhdistyy sekä lapsen oikeus varhaiskasvatukseen, että vanhempien oikeus saada lapselle hoitopaikka (subjektiivinen päivähoito-oikeus). Lasten päivähoitoa toteutetaan pääosin päiväkotihoidona, perhepäivähoitona tai muuna päivähoitotoimintana, kuten leikkitoimintana. Päivähoitoon ovat oikeutettuja pääasiassa alle kouluikäiset lapset. Tavoitteena päivähoidossa on tukea lasten koteja kasvatustehtävässä sekä yhteistyössä edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä (kasvatuskumppanuus). Päivähoidossa pyritään tarjoamaan lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, toimintaa joka tukee monipuolisesti lapsen kehitystä sekä lapsen lähtökohdat huomioiva suotuisa kasvu ympäristö. Kunnat huolehtivat, että päivähoitoa on saatavissa joko kunnan järjestämänä tai valvotuna kunnassa esiintyvän tarpeen mukaisessa laajuudessa. (Laki lasten päivähoidosta 1973; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2012.)

Arvopohja suomalaisessa varhaiskasvatuksessa perustuu keskeisiin kansainvälisiin lapsen oikeuksia määrittäviin sopimuksiin. Keskeisimpänä on lapsen ihmisarvo, johon liittyy neljä yleisperiaatetta:

- 1) syrjäntäkielto ja lasten tasa-arvoisen kohtelun vaatimus,
- 2) lapsen etu
- 3) lapsen oikeus elämään ja täysipainoiseen kehittymiseen sekä
- 4) lapsen mielipiteen huomioon ottaminen.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 12) esitettyjä varhaiskasvatuksen keskeisiä periaatteita ovat

- 1) lapsen oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin
- 2) oikeus turvattuun kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen,

- 3) oikeus turvattuun ja terveelliseen ympäristöön
- 4) oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti
- 5) oikeus saada tarvitsemaansa erityistä tukea
- 6) oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen.

Ensisijaisena tavoitteena varhaiskasvatuksessa on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tähän liittyvät esim. lasten tasapainoisen kasvun ja kehityksen sekä oppimisen edistäminen. Lisäksi lapsen terveyttä ja toimintakykyä vaalitaan sekä huolehditaan perustarpeista. Lasta arvostetaan ja hänet hyväksytään omana itsenään ja hän tulee ympäristössä kuulluksi ja nähdyksi. Lapsen hyvinvointia edistävät mahdollisimman pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet. Kasvatuskumppanuus eli kiinteä yhteistyö vanhempien ja muiden kasvatuksen ammattilaisten kesken onkin välttämätöntä, jotta yhteisestä kasvatustehtävästä muodostuisi lapsen kannalta mielekäs kokonaisuus. Vuorovaikutus ja yhteistoiminta ovat suunnitelmallista ja tavoitteellista. Ammattitaitoinen henkilöstö on varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11,15.)

2.2 Varhaiskasvatusta ohjaavia asiakirjoja

Varhaiskasvatusta ohjataan sekä valtakunnallisella että kunnallisella tasolla. Varhaiskasvatuksen sekä siihen sisältyvän esiopetuksen toteuttamista määrittävät lasten päivähoitoa ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset. Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset sisältävät varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet sekä kehittämisen painopisteet. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisältöä, laatua sekä kuntien varhaiskasvatussuunnitelmien laatimista. Tavoitteena on muun muassa edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteutumista koko maassa, ohjata sisällöllistä kehittämistä sekä osaltaan luoda edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi. Lisäksi tavoitteena on lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta, vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatustalveissa sekä moniammatillisen yhteistyön tekemistä eri tahojen kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8–9.)

Kuntien varhaiskasvatuslinjauksista ja strategioista ilmenevät järjestämisen keskeiset periaatteet, kehittämisen painopisteet sekä kunnan varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä. Kunnissa laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma, jonka lähtökohtana ovat valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet. Kunnan varhaiskasvatussuunnitelmassa huomioidaan kunnan omat linjaukset, strategiat ja tavoitteet sekä määritellään eri palveluotojen sisällölliset tavoitteet. Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi jokaisessa varhaiskasvatusyksikössä on yksikön oma varhaiskasvatussuunnitelma, jossa kuvataan yksikön varhaiskasvatuksen lähtökohdat ja niiden toteutuminen arjen kasvatustyössä. Yksikön sisällä jokaisella lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma, joka ohjaa lapsikohtaisesti varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä lapsen vanhempien kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 9.)

2.3 Kasvatuskumppanuus

Kasvatuskumppanuus varhaiskasvatuksessa on vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisprosessien tukemisessa. Kasvatuskumppanuuden edellytyksenä on kummankin osapuolen keskinäinen luottamus, tasavertaisuus ja kunnioitus. Ensisijainen kasvatusoikeus ja -vastuu sekä oman lapsensa tuntemus on lapsen vanhemmilla. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä taas on koulutuksen antamaa ammatillista tietoa ja osaamista sekä vastuu kasvatuskumppanuuden edellytysten luomisesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.) Kasvatuskumppanuutta ohjaavia periaatteita ovat kuuleminen, kunnioitus, luottamus sekä dialogi. Kumppanuus rakentuu tutustumisesta ja keskusteluista (aloitus- ja kasvatuskeskustelut), päivittäisistä kohtaamisista sekä lapsen erityisen tuen tilanteista. Tilanteet, joissa voi esiintyä erityisen tuen tarvetta, voivat liittyä muun muassa lapsen ja perheen elämäntilanteeseen tai perheen kasvatukseen ja lapsen hoitoon. (Kaskela & Kekkonen 2006, 32–47.)

Kasvatuskumppanuuden tavoitteena on, että lapsi on keskiössä. Kasvatuskumppanuudessa lähdetään lapsen tarpeista, jolloin lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen ohjaa varhaiskasvatuksen toimintaa. Kahden lapselle merkittävän tahon, hänen vanhempiensa ja varhaiskasvatuksen henkilöstön, kokemukset ja tiedot yhdistyvät kasvatuskumppa-

nuudessa. Nämä yhdessä luovat parhaat edellytykset lapsen hyvinvoinnin turvaamiselle. Näin lapsi tulee kokonaisvaltaisesti nähdyksi, ymmärretyksi ja kannatelluksi. (Kaskela & Kekkonen 2006, 17; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Koti ja päivähoito tulevat kasvatuskumppanuudessa lähelle toisiaan. Avoin ja jatkuva vuoropuhelu vanhempien ja henkilöstön kesken auttaa jakamaan arjen kasvatusta- ja hoivastuuta lapselle tärkeiden aikuisten kesken sekä luottamuksellisen suhteen syntymistä. Jatkuva ja avoin vuoropuhelu antaa mahdollisuuden ottaa puheeksi niin tavanomaisia vastoinkäymisiä, kuin vaikeampiakin asioita lapsen elämässä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 21.) Yhtenä tavoitteena kasvatuskumppanuudessa onkin tunnistaa mahdollisimman varhain lapsen tuen tarve jollain kehityksen, kasvun tai oppimisen alueella sekä yhdessä lapsen vanhempien kanssa luoda yhteinen toimintastrategia lapsen tukemiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32).

2.4 Varhainen puuttuminen päivähoidossa

Lasten erityisen tuen tarve päivähoidossa on jatkuvasti lisääntynyt. Lasten ongelmat päivähoidossa ilmenevät erilaisina vaikeuksina oppimisessa, käyttäytymisessä ja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Ongelmien taustalla on monia eri syitä, jotka johtuvat lapsesta itsestään (biologiset syyt) tai hänen ympäristöstään (perheen kriisit, vanhempien jaksaminen). Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen ja siihen vastaaminen ovat varhaista puuttumista. Lapsen asioihin tartutaan silloin, kun huoli lapsesta herää. Huolenaiheet voivat olla monenlaisia. Ne voivat liittyä lapsen hyvinvointiin, elämäntilanteeseen, kehitykseen tai olosuhteisiin. Varhaisella puuttumisella pyritään ehkäisemään ennalta lapsen hyvinvointia vaarantavia riskitekijöitä sekä vastaamaan lapsen erityisen tuen tarpeisiin. Varhainen puuttuminen käsittää sekä ennaltaehkäisevän toiminnan, prevention, että korjaavia toimia eli interventioita. (Huhtanen 2004a, 188, 190, 197–198, 203.)

Varhainen puuttuminen ei ole vain lapsilähtöisiin ongelmiin paneutumista vaan puuttuminen koskee usein koko perhettä. Näkemys lapsi- ja perheperusteisesta työtavasta sisältyykin vahvasti varhaisen puuttumisen perusideaan. Perhe muodostaa lapsen elämän keskipisteen. Lapsen elämänpiirin laajeneminen päivähoitoon merkitsee eri tasojen vä-

listä yhteistyötä. (Huhtanen 2004b, 48, 71.) Tavoitteena varhaisessa puuttumisessa on, että lapsi ja hänen perheensä ongelmat havaitaan ja niihin puututaan mahdollisimman varhain. Työskentelytavan tarkoitus on, että lapset vanhempineen saavat tukea silloin kun sitä tarvitsevat eli oikeaan aikaan ja oikeanlaisessa muodossa. Havaitsemalla mahdollisimman varhain lapsen huolenpitoon ja kasvatukseen liittyviä ongelmatilanteita sekä tarjoamalla jo peruspalveluissa varhaista tukea perheille, voidaan vähentää lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun tarvetta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.b.) Suunnitelmallista ja laaja-alaista lasten ja perheiden ongelmia ehkäisevää toimintaa edellytetään lastensuojelun ohella myös muilla toimintasektoreilla kuten päivähoitossa (Lastensuojelulaki 2007.)

Päivähoidon työntekijät voivat huolen herätessä hyödyntää muun muassa huoliseulaa (Taulukko 1). Se on kehitetty arviointivälineeksi eri ammattilaisille omien huolitunteiden jäsentämiseen. Huoliseulan tarkoituksena on helpottaa ongelmien havaitsemista sekä niihin puuttumista. Keskeistä huolen arvioinnissa ovat lapsesta, vanhemmuudesta ja kodista tehdyt havainnot. Huolen aiheellisuudesta on syytä keskustella lapsen, hänen vanhempiensa, työtovereiden sekä alan asiantuntijoiden kanssa. Yhdessä mietitään, mitä päivähoitossa voidaan tehdä tai mitä muita tukitoimia mahdollisesti tarvitaan. (Huhtanen 2004b, 48.)

Ei huolta 1	Pieni huoli 2	Tuntuva huoli 3	Suuri huoli 4
Ei huolta lainkaan.	Huoli tai ihmettely käynyt mielessä. Luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli on tuntuva. Omat voimavarat ovat ehtymässä. Lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huoli on erittäin suuri. Omat keinot ovat lopussa. Tilanteeseen on saatava muutos heti.

TAULUKKO 1. Huolen vyöhykkeet (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2013b)

3 PÄIVÄHOIDON PERHETYÖ

3.1 Mitä on perhetyö

Perhetyön määrittelyminen ei ole yksinkertaista, eikä siihen ole helppo löytää yhtä ainoaa oikeaa määritelmää. Laajimmillaan perhetyöksi voidaankin käsittää kaikki perheiden parissa tehtävä työ, jota eri yhteiskunnalliset palveluntuottajat tarjoavat. Perhetyötä tehdään monissa eri toimintaympäristöissä kuten sosiaalitoimessa, seurakunnissa, päivähoitossa, neuvoloissa sekä eri järjestöissä. Työn painotukset voivat olla joko ehkäisevässä työssä tai korjaavassa työssä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–28; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.b.) Perhetyön tavoitteena on perhekohtaisesti ratkaista ihmisten arkielämässä esiin tulleita haastavia elämäntilanteita, muutostarpeita ja ongelmia. Jo pienilläkin toimilla ja tukimuodoilla voi olla suuri merkitys perheen arkeen ja jaksamiseen. Päämääränä perhetyössä on perheen selviytyminen arjessa itsenäisesti, perheen hyvinvoinnin lisääntyminen sekä kyky hakeutua tarvittaessa palvelujen piiriin ajoissa. (Järvinen ym. 2012, 15.) Uusimäen (2005, 59) tutkimuksessa korostetaan kuitenkin sitä, ettei perhetyön tarkoitus ole tavoitella idyllistä perhe-elämää vaan kunkin perheen riittävää hyvinvointia.

Perhetyötä voidaan toteuttaa erilaisia työmuotoja ja -tapoja käyttäen. Työmuotona voivat olla perhetapaamiset, yksittäisen perheenjäsenen kanssa käytävät keskustelut, kotikäynnit, kerho- ja ryhmätoiminta, retki- ja leiritoiminta tai perhekuntoutus. Yhteistä eri perhetyön muodoille on työn tekeminen suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti perheen tarpeiden mukaan. Varhainen tukeminen sekä perheen omien voimavarojen tunnistaminen ja vahvistaminen ovat osa perhetyötä. (Järvinen ym. 2012, 15.) Parhaimmillaan perhetyö toteutuukin silloin, kun tarve työskentelylle lähtee perheestä itsestään ja perhe sitoutuu ottamaan vastaan apua ja tukea (Uusimäki 2005, 59–60). Perhetyön sisältö voi koostua muun muassa:

- psyykkisen ja sosiaalisen vanhemmuuden tukemisesta
- kasvatusta ja hoitomenetelmissä ohjaamisesta (esim. erityistä tukea tarvitsevan lapsen kanssa)
- perheen vuorovaikutustaitojen tukemisesta
- kodin arjen ja arkirutiinien hallinnan ohjaamisesta

- vanhemmuutta vahvistavan parisuhteen tukemisesta
- perheen toimintakyvyn vahvistamisesta eri elämäntilanteissa ja kriiseissä
- perheen ja perheenjäsenten sosiaalisten verkostojen vahvistamisesta. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 26).

Asiakkaan ja perheen tukeminen kokonaisvaltaisesti vaatii usein perhetyössä moniammatillista työskentelyä eli eri ammattitaustaisten työntekijöiden yhteistyötä. Moniammatillisesta perhetyöstä puhutaan silloin, kun ryhmässä on ammattilaisia eri aloilta kuten, terveys-, kasvatus- ja sosiaalialalta. Moniammatillisuuden tarve korostuu perhetyössä, koska tarvitsevia ovat kaikki perheen jäsenet. Perheestä ja perheen tilanteesta saadaan monipuolisempaa kuvaa ja käsitystä, kun työskentelyyn osallistuu eri ammattialojen edustajia. Tavoitteena työskentelyssä on löytää asiakkaan näkökulmasta yhtenäinen kokonaisuus. Asiakkaan näkeminen ensisijaisena oman elämänsä asiantuntijana onkin tärkeää muistaa ja työskentelyssä olennaisinta ovat asiakkaan omat näkemykset ja tavoitteet. (Vilen ym. 2010, 208.)

3.2 Päivähoidon perhetyö ennaltaehkäisevänä työmuotona

Ennaltaehkäisevän perhetyön tehtävä on tukea perheitä arjessa sekä auttaa perheitä löytämään omat voimavaransa. Tavoitteena ennaltaehkäisevässä työssä on ylläpitää perheen hyvinvointia ja ehkäistä ennalta lyhytaikaisissa elämän muutostilanteissa esiintyviä riskejä. Työssä painottuu perheen tukeminen varhaisessa vaiheessa, kun ongelmat ovat vielä varsin pieniä. (Järvinen ym. 2012, 73.) Uusimäen (2005, 60) tutkimuksen mukaan ennaltaehkäisevällä perhetyöllä on pystytty estämään kokonaan tai ainakin hidastamaan perheiden siirtymistä raskaampien palveluiden piiriin.

Perhetyöntekijä kohtaa perheet heidän arjessaan ja tukee perhettä muun muassa kotikäynnein. Asiakkaina ennaltaehkäisevässä perhetyössä ovat usein perheet, joissa odotetaan lasta tai perheessä on alle kouluikäisiä lapsia. Ennaltaehkäisevä perhetyö on yleensä lyhytaikaista ja painopiste on perheen tukemisessa, kuuntelemissa ja rinnalla kulkeemisessa. Perheitä autetaan ja tuetaan muutoksissa ja uusien toimintatapojen luomisessa, ollaan rinnalla ja opastetaan mutta ei tehdä perheen puolesta. (Järvinen ym. 2012, 72–73; Uusimäki 2005, 56, 64, 66.)

Perhetyön ollessa ennaltaehkäisevää toimintaa ovat kohderyhmänä laajasti kuntalaiset ja palvelun piiriin pääsemiseen on matala kynnyks. Perheiden kanssa tehtävä työ perustuu vapaaehtoisuuteen eikä siihen vaadita lähetettä tai asiakkuutta lastensuojelussa. Monet eri tahot tarjoavat ennaltaehkäisevää perhetyötä. Näitä ovat esim. terveydenhuolto, neuvola, päivähoito ja kolmannella sektorilla seurakunta ja eri järjestöt. (Järvinen ym. 2012, 72; Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a.b.)

Päivähoidon perhetyö on yksi ennaltaehkäisevän työn muodoista. Se on matalakynnyksistä perheiden kokonaisvaltaista tukemista eri elämäntilanteissa, jota toteutetaan osana varhaiskasvatuspalveluja. Päivähoidolla voi olla oma perhetyöntekijä tai päivähoidon henkilökunta tekee perhetyötä perustyönsä ohessa. Lähtökohtana päivähoidon perhetyössä, kuten kaikessa perhetyössä, on lapsi ja hänen hyvinvointinsa. Päivähoidon perhetyön avulla tarjotaan tukea arjen sujumiseen sekä vanhemmuuden, lasten kasvatuksen ja parisuhteen haasteisiin. Työmuotoina ovat kotikäynnit, keskustelut, vertaisryhmät, vanhempainillat, verkostoyhteistyö sekä henkilöstön ohjaus, konsultointi ja koulutus. Päivähoidon perhetyölle ei ole olemassa vakiintunutta toimintatapaa tai -mallia. (Järvinen ym. 2012, 78, 81; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.a.)

3.3 Päivähoidon perhetyö Savonlinnassa

Opinnäytetyömme yhteistyökumppani on Savonlinnan päivähoidon perhetyö, jonka toimintaan toinen meistä opiskelijoista pääsi tutustumaan lapsi- ja perhetyön harjoittelujakson aikana. Savonlinnan kaupunki on aloittanut syksyllä 2004 päivähoidon perhetyön uutena ennaltaehkäisevänä työmuotona. Työmuoto toimii sivistystoimen alla osana varhaiskasvatuspalveluja. Perhetyön piiriin kuuluvat kaikki Savonlinnan päiväkodit, perhepäivähoito, avoin päivähoitotoiminta sekä kotona lapsiaan hoitavat perheet. Savonlinnan päivähoidon perhetyön mallin kehittäjänä on toiminut päiväkodin johtaja Marja-Leena Tanninen. Tällä hetkellä perhetyössä toimii kaksi perhetyöntekijää sekä perhetyön ohjaajana päiväkodin johtaja Tanninen. Perhetyöntekijät ovat koulutukseltaan lastenhoitajia. Lisäksi toinen työntekijöistä on suorittanut lastensuojelun ja perhetyön erikoistumisopinnot (AMK, 30 op) ja toinen perheen ja vanhemmuuden tukemisen opintoja. Perhetyön ohjaaja on koulutukseltaan lastentarhanopettaja, sekä "Huoli pu-

heeksi” -kouluttaja, lisäksi hän on suorittanut perheen ja vanhemmuuden tukemisen opintoja. (Kaisu Hartikainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.5.2013.)

Savonlinnan päivähoiton perhetyö on suunnattu alle kouluikäisten lasten perheille ja toiminta on heille maksutonta. Työtä tehdään myös perheen muiden lasten kanssa, vaikka asiakkuus lähtisikin alle kouluikäisen lapsen tarpeista. Näin otetaan perhe kokonaisuutena huomioon. Päivähoiton perhetyössä on mukana 10-15 asiakasperhettä kerrallaan. Asiakkuudet kestävät keskimäärin puoli vuotta, mutta lyhyempiä ja huomattavasti pidempiäkin asiakkuuksia on. Perheet ohjautuvat päivähoiton perhetyön piiriin päivähoiton, neuvolan, perhekeskuksen tai oman yhteydenoton kautta. (Kaisu Hartikainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.5.2013.)

Päivähoiton perhetyön toiminta-ajatuksena on tarjota perheille heidän tarvitsemaansa tukea erilaisissa muuttuvissa elämäntilanteissa; perhe voi tarvita tukea vanhemmuudessa tai arjen hallinnassa, silloin kun perheen omat voimavarat ovat vähissä. Perhetyön tavoitteena on lasten kasvun ja kehityksen tukeminen sekä lasten hyvinvoinnin turvaaminen. Perhetyössä lapsi on keskiössä ja hänen hyvinvointinsa tulee aina ensin. Tärkeimpänä haasteena ja tavoitteena perhetyölle on vanhemmuuden tukeminen sekä perhettä kantavien voimavarojen vahvistaminen. Perhetyöntekijän tehtävänä onkin kannustaa perhettä ottamaan jo olemassa olevat voimavarat uudelleen käyttöön sekä luoda uskoa tulevaisuuteen. Yhdessä tekemisen ja keskustelujen kautta opetellaan arjen hallintaa. (Marja-Liisa Tanninen, henkilökohtainen tiedoksianto 27.5.2012; Savonlinnan kaupunki i.a.)

Savonlinnan päivähoiton perhetyössä kotikäynnit ovat pääasiallinen työtapo eli työtä tehdään perheiden kotona. Päivähoiton kanssa yhteistyötä tehdään esimerkiksi lasten kasvatustilaisuuksissa, joissa mukana voi olla päivähoiton työntekijän lisäksi tarvittaessa perhetyöntekijä. Joskus myös asiakas itse toivoo, että perhetyöntekijä osallistuu keskusteluun. Lisäksi yhteistyömuotona ovat konsultointi ja yhteiset palaverit yhteisen asiakkaan tapauksessa. (Kaisu Hartikainen, henkilökohtainen tiedonanto 3.5.2013.)

3.4 Perhetyön prosessi

Perhetyön prosessi on perheen tilanteeseen ja tarpeiden kokonaisuuteen liittyvien tapahtumien muodostama suunnitelmallinen sarja, jonka aikana perheen tilanteen odotetaan muuttuvan haluttuun suuntaan. Prosessissa perheen tilanne arvioidaan yksilöllisesti ja tavoitteet määritellään perhelähtöisesti sekä valitaan niiden saavuttamiseksi käytettävät toimintamenetelmät. Prosessi perustuu perheenjäsenten ja työntekijän väliseen suhteeseen, jonka eri vaiheissa työntekijä on perheen kanssa jatkuvassa vuorovaikutuksessa. Perhetyön prosessi koostuu kolmesta vaiheesta, aloituksesta, toteutuksesta ja päättämisestä. Jokainen vaihe sisältää useita eri tapahtumia. Prosessit muotoutuvat ja etenevät yksilöllisesti kunkin perheen motivaation, voimavarojen, tuen tarpeen ja arjen monimuotoisuuden mukaan. (Järvinen ym. 2012, 102.)

Perhetyön prosessin aloitusvaiheessa joku on ilmaissut perheen tilanteeseen liittyvän huolen. Huoli on voinut herätä jollakin perheenjäsenellä, lähiverkoston jäsenellä tai perheen kanssa kontaktissa olevalla työntekijällä. Ensimmäisellä tapaamisella arvioidaan perheen tilannetta ja palvelun tarvetta. Palveluntarpeen arvioinnissa tarkastellaan perheen motivaatiota, voimavaroja ja tarpeita sekä läheisverkostoja ja mahdollista aikaisempaa viranomaistukea. Lähtökohtana työskentelyssä ovat ne asiat, joihin perhe itse ensisijaisesti haluaa tukea ja muutosta. Prosessin toteutusvaiheessa laaditaan perhetyön suunnitelma, joka toimii yhteistyösopimuksena. Suunnitelmassa sovitaan perhetyön tavoitteista, sisällöstä, menetelmistä, vastuista sekä arvioinnista. Tavoitteiden asettamisen jälkeen suunnitellaan perheen kanssa yhdessä perhetyön toteutusta, kuten missä tavataan, kuinka usein ja kenen kanssa. Luottamuksen saavuttaminen sekä osapuolten tutustuminen toisiinsa ovat alussa keskeisessä asemassa. Prosessin arviointia tapahtuu koko työskentelyn ajan. Lisäksi sovitaan tapaamiset, joissa erityisesti tarkastellaan toimintaa ja suunnitelmien toteutumista. Työskentely perheessä pyritään päättämään vaiheittain ja tehdyn suunnitelman mukaan. Perhetyön päättyminen voi tapahtua yhteisestä sopimuksesta, kun tavoitteet on saavutettu tai perhe ei enää tarvitse perhetyön tukea. Joskus perhetyö päättyy perheen siirtyessä muiden palveluiden piiriin. Työskentelyn päättymisestä ja sen herättämistä kokemuksista ja ajatuksista keskustellaan avoimesti, erityisesti lapset otetaan huomioon. (Järvinen ym. 2012, 104–109.)

4 PERHEIDEN TUKEMINEN PÄIVÄHOIDON PERHETYÖN KEINOIN

4.1 Työntekijänä perhetyössä

Laadukas perhetyö perustuu aina työntekijän ja perheen väliseen aitoon, luottamukselliseen ja toimivaan vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Työntekijältä odotetaan erityisesti hyviä sosiaalisia taitoja sekä ihmissuhde- ja vuorovaikutustaitoja. Perhetyössä ollaan tekemisissä perheiden elämään liittyvien herkkien asioiden kanssa, jolloin työn tekeminen vaatii työntekijältä myötäelämisen taitoa sekä ihmisten luontevaa ja aitoa kohtaamista erilaisissa tilanteissa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 278; Uusimäki 2005, 78–79.)

Perhetyöntekijän osaaminen koostuu erilaisista valmiuksista, kyvyistä, taidoista, tiedoista ja osaamisesta, joista perhetyössä keskeisimpiä ovat työntekijän vuorovaikutustaidot sekä kyky luoda turvallinen ja luottamuksellinen yhteistyösuhde. Työntekijöillä voi olla hyvin erilaisia vahvuuksia työssään. Toisella voi olla taito ottaa asioita puheeksi ja toisella hyvä kuuntelemisen taito. On tärkeää pohtia mitkä ovat työntekijän vahvuudet ja miten niitä voi hyödyntää työssään sekä millaisia taitoja olisi vielä harjoiteltava. On myös muistettava, että jokaisen perhetyöntekijän työn pohjana on hänen oma persoonallisuutensa ja luonteensa ja työtä tehdään niiden asettamien kehysten sisällä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 283; Vilen ym. 2010, 65.)

Perhetyöntekijän osaamista voidaan jakaa seuraaviin alueisiin: systeemiosaaminen, prosessiosaaminen sekä substanssiosaaminen. Systeemiosaamisella tarkoitetaan kaikkea työyhteisön toimintaan liittyvää tietoa, ymmärrystä ja osaamista. Prosessiosaamisella tarkoitetaan sitä ymmärrystä, joka liittyy asiakassuhteiden luomiseen ja niiden eri vaiheisiin ja prosesseihin. Lisäksi kyky reflektoida omaa työtään sekä työprosessejaan kuuluu prosessiosaamiseen. Substanssiosaamiseen kuuluu omaan ammattiin ja toimialaan liittyvä keskeinen osaaminen. Perhetyössä tähän kuuluvat muun muassa yksilön ja perheen kehitysvaiheiden tai perheen vuorovaikutussuhteiden havainnointi ja ymmärtäminen sekä varhaisten vuorovaikutussuhteiden merkityksen ymmärtäminen. Lisäksi tietous tavallisimmista perhettä kohtaavista perhe-elämän haasteista sekä erilaiset menetel-

mät ja työtavat niiden työstämiseen kuuluvat perhetyöntekijän substanssiosaamiseen. (Rönkkö & Rytönen 2010, 284.)

Perhetyö asettaa työntekijälle erityisiä haasteita, koska niin työntekijät kuin perheetkin tuovat työskentelyyn oman ihmisyytensä koko kirjon, oman taustansa ja kulttuurinsa vaikutukset. Työntekijän täytyy pystyä joustavuuteen sekä sopeutumaan erilaisiin muutoksiin ja epävarmuuteen työssään (Uusimäki 2005, 54.) Ihmissuhdetyötä tekevät ihmiset käyttävät työssään koko persoonallisuuttaan, joten sen tunteminen ja huoltaminen ovat oleellinen osa ammattitaitoa. Yksi välttämätön taito perhetyötä tekeväälle onkin kyky reflektointiin. (Rönkkö & Rytönen 2010, 284, 293.)

4.2 Työtä perheiden kotona

Lasten hyvinvointia arvioitaessa oleellista on kodin olosuhteiden arvioiminen. Perhetyöntekijä kohtaakin asiakasperheet usein perheen kotona. Perhetyön tekeminen asiakkaan kotona on työtapa, jonka avulla huomioidaan, autetaan ja tuetaan koko perhettä. Pelkästään luottamuksellisen vastavuoroisen asiakassuhteen luominen ja ylläpitäminen voi olla kotikäynnin tavoitteena. Kotona tehtävä työ lisää myös perhetyöntekijän ymmärrystä perheessä vallitsevista arvoista sekä lapsen maailmasta (Huisko 2006, 29). Perheen kotona työskenneltäessä on tärkeää muistaa, että koti on perheen yksityisaluetta eikä siellä voida toimia kuten muualla työskenneltäessä. Perhe itse tekee päätöksen työntekijän vastaanottamisesta kotiinsa eli tästä syystä on luontevaa luoda asiakassuhde, joka toteutuu perheen ehdoilla. (Vilen 2010, 218; Järvinen 2012, 164–165.)

Toimittaessa perheen omassa ympäristössä työntekijä pääsee usein lähemmäksi kaikkia perheenjäseniä ja perheen arkea. Kotikäynnillä voidaan huomioida esimerkiksi seuraavia asioita: kodin kuntoon liittyviä asioita lapsen näkökulmasta, kodin ilmapiiriä, perheen arjen sujumista, kuten päivärytmiä ja työnjakoa, lapsen arkeen liittyviä olosuhteita, kuten iltarutiineja sekä ruokailu- ja nukkumistilanteita. Koti koetaan yleensä turvalliseksi paikaksi, joten asiakkaan onkin usein helpompi keskustella vaikeistakin asioista kotonaan. Lisäksi tilanteet ja arjen toimimattomuus näkyvät yleensä aitoina ja niistä päästään heti keskustelemaan perheen kanssa. (Anne Nuutinen, henkilökohtainen tiedonanto 2.5.2013; Vilen 2010, 218.)

Työntekijän salassapitovelvollisuus sekä oma turvallisuus on aina huomioitava kotikäynneillä. Ensimmäiselle käynnille on hyvä mennä työparin kanssa, oman turvallisuuden vuoksi. Työparityöskentely antaa perheen tilanteesta laajemman ja luotettavamman kuvan kuin yksin tehty kotikäynti. Työparin kanssa yhdessä tehty arvio perheen tilanteesta lisää myös asiakkaan oikeusturvaa. Lisäksi lasten huomioiminen on helpompaa, kun työtä tehdään työparin kanssa. (Järvinen ym. 2012, 164; Vilen ym. 2010, 218–219.)

4.3 Työmenetelmät perhetyön tukena

Perhetyön tehtävänä on tarjota perheille välineitä perheen tilanteen muutoksen suunnitteluun ja perheen ongelmien ratkaisemiseen. Erilaiset työmenetelmät ovat työntekijän työkaluja, joita hän voi käyttää työnsä tukena ja joiden käytöstä tulee työntekijällä olla tarvittavaa tietoa ja taitoja. Näihin taitoihin kuuluu muun muassa kyky olla asiakkaan kanssa vuorovaikutussuhteessa. Vuorovaikutus ja hyvän yhteistyösuhteen luominen ovat perhetyön keskeisimmät työvälineet (Rönkkö & Rytönen 2010, 5).

Menetelmiä ja välineitä valittaessa on huomioitava mihin tarkoitukseen, millaiselle perheelle ja mihin tilanteeseen menetelmä on tarkoitettu. Ensisijainen työskentelyn tavoite on, kuinka autan asiakasta parhaiten juuri tässä tilanteessa. Keskustelu perheen ja työntekijän välillä muodostaa perhetyön perustan. Asiakas on itse avainasemassa, kun määrittellään yhteisiä keskustelujen teemoja ja valitaan sopivia toimintatapoja. Perhetyöntekijällä olevat erilaiset työmenetelmät, -tavat ja -välineet mahdollistavat asiakkaan toiveiden ja ehdotusten huomioon ottamisen. Menetelmän valintaa tärkeämpää on kuitenkin se, mihin tuloksiin menetelmää hyödyntämällä päästään. Menetelmät eivät yksistään ole oikotie positiivisiin muutoksiin. (Järvinen ym. 2012, 23,177; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.c; Vilen ym. 2010, 208.)

Työskentely perhetyössä perustuu pitkälti työntekijän ja asiakkaan kielelliseen kanssakäymiseen. Aina ja kaikille ei kielellinen ilmaisu ole paras ja vahvin tapa oman itsensä, omien kokemusten, näkemysten tai tunnetilojen ilmaisemiseen. Tämän vuoksi on hyvä olla muitakin keinoja ilmaisun tueksi. Erilaisia menetelmiä käyttämällä voidaan helpottaa vastavuoroisuutta, sekä kahden henkilön välisissä kommunikaatiotilanteissa, että ryhmätilanteissa. Monia vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja perheen tilanteeseen liitty-

viä keskusteluja voidaan helpottaa, avata sekä jäsentää käyttämällä erilaisia välineitä, kuten lomakkeita. Työntekijällä voi olla välineenä erilaisia kortteja, kuten tunne- ja vahvuuskortteja, roolikarttoja, kuten vanhemmuuden ja parisuhteen roolikartat, pelejä, aikajanoja (Jokila Killi, henkilökohtainen tiedonanto 26.4.2013; Nuutinen Anne, henkilökohtainen tiedonanto 2.5.2013; Uusimäki 2005, 74–75). Eri välineiden ja lomakkeiden avulla voidaan asiakasta auttaa hahmottamaan elintapoihinsa liittyviä muutoshaasteita, herätellä pohtimaan, huomaamaan ja tiedostamaan asioita elämässään ja hyvinvoinnissaan, sekä aktivoimaan asiakasta keskusteluun sekä työntekijän että perheenjäsentensä kanssa. Välineiden ja lomakkeiden käyttö voi olla myös ajankäytöllisesti järkevää, sekä parhaimmillaan niiden käyttö voi auttaa tekemään näkyviksi erilaisia muutostarpeita perheessä. (Järvinen ym. 2012, 171; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.c; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013a.) Lasten, vanhempien sekä perheiden kanssa käytettäviä eri menetelmiä esitellään opinnäytetyössä tarkemmin produktion toteutus kappaleessa (6.3).

4.4 Asiakkuus perhetyössä

Perhetyötä toteutettaessa korostuu erityisesti kolme keskeistä periaatetta: asiakaslähtöisyys, lapsilähtöisyys sekä perhelähtöisyys. Asiakaslähtöisyydellä tarkoitetaan työskentelyn lähtemistä asiakkaan tarpeista ja hänen kuulemisestaan. Perhetyössä perheet, lapset ja aikuiset, ovat asiakkaina itsenäisiä ja aktiivisia toimijoita. Asiakkaan kunnioittaminen ja arvostaminen, asiakkaan oman tarinan ja kokemuksen ainutlaatuisuus, avoimuus, rehellisyys ja luottamuksellisuus ovat keskeisiä periaatteita asiakaslähtöisessä työskentelyssä. (Järvinen 2012, 17–18; Huisko 2006, 29.)

Perhetyö käynnistyy lapsen tilanteesta ja työskentely on erityisesti lapsen hyvinvointia tukevaa toimintaa. Lapsilähtöisessä työskentelyssä lapsen näkökulma otetaan huomioon ja lasta kuunnellaan häntä koskevissa asioissa. Työskentelyssä lähdetään kuitenkin ajatuksesta, että paras tapa tukea lasta on kohdata perhe kokonaisuutena (perhelähtöisyys). Työ on kokonaisvaltaista, koko perheen sekä yksittäisen perheenjäsenen asioita käsittelevää toimintaa, jossa työn sisällöt ja työtavat muokkautuvat kunkin asiakasperheen mukaan. Perhe nähdään työskentelyssä kokonaisuutena, jossa kaikki vaikuttaa kaikkeen eli yhteen perheenjäsenen vaikuttaminen vaikuttaa koko perheeseen sekä päinvastoin

(Uusitalo 2005, 39). Perhekeskeisessä työssä jokainen perhe nähdään ainutlaatuisena, oman tilanteensa ja arkensa asiantuntija. Työ rakentuu asiakasperheiden omien arvojen, merkitysten ja elämäkokemusten sekä perheen käytössä olevien voimavarojen pohjal-
le. (Järvinen ym. 2012, 17–27.)

4.4.1 Lapsi perhetyön asiakkaana

Perhetyössä autetaan erityisesti lasta ja lapsia selviytymään vaikeissa elämäntilanteissa. Lapsen hyvinvointi ja sen turvaaminen on perhetyön keskeisimpiä tavoitteita. Lapsen hyvinvoinnin voidaan nähdä koostuvan elintasosta ja perustarpeiden tyydyttämisestä (having), yhteisösuhteista ja rakkauden saamisen ja antamisen kokemuksista (loving) sekä mahdollisuuksista osallisuuteen ja itsensä toteuttamiseen (being). Eri ikä- ja kehitysvaiheesta riippuen lapsella on perhetyön asiakkaana hyvin erilaiset tarpeet ja mahdollisuudet. Pieni lapsi on aina riippuvainen toisista ihmisistä, joten lapsen hyvinvointi on riippuvainen koko perheen hyvinvoinnista, eikä lapsen paras voi toteutua ilman vanhempia. (Järvinen ym. 2012, 37; Uusimäki 2005, 53.)

Lapsi huomioidaan työskentelyssä hänen omista lähtökohdistaan käsin sekä hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Perheen kotona tapahtuva lapsen kanssa yhdessä oleminen ja toimiminen tarjoaa perhetyöntekijälle mahdollisuuden tutustua lapsen elinympäristöön ja kokemusmaailmaan. Lapsen kanssa työskenneltäessä ja lapsen kohtaamisessa on huomioitava lapsen erityisyys sekä vuorovaikutuksessa olemisen tavat. Puheen ja keskustelun rinnalla kulkevatkin usein havainnointi sekä erilaiset toiminnalliset työskentelytavat. Työntekijällä käytössään olevat erilaiset toiminnalliset menetelmät voivat helpottaa lapsen omaa ilmaisua ja asioista kertomista. Ilmaisukeinona voivat olla muun muassa piirtäminen tai muu kuvallinen ilmaisu tai leikkiminen. Menetelmien käyttö ei kuitenkaan saa olla itsetarkoitus, vaan niiden tarkoitus on erityisesti palvella lasta ja hänen tarpeitaan. Menetelmien ja välineiden käyttö antaa vaihtoehdon pelkälle keskustelulle, joten niiden käyttö usein vähentää tapaamisen virallisuutta sekä lisää vastavuoroisuutta. (Järvinen ym. 2012, 27, 35–36; Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos 2013a.)

4.4.2 Vanhempi perhetyön asiakkaana

Avun ja tuen hakeminen perheelle ei aina ole helppoa vanhemmille. Palvelujen hakemisen kynnyks voi olla hyvin korkea sekä oikeanlaisen palvelun löytäminen olla haastavaa. Vanhempien oma aktiivisuus korostuukin oikeanlaista palvelua etsittäessä. Monien eri tahojen kanssa työskenneltäessä vanhemman voi olla vaikea hahmottaa tilanteen ja toimijoiden kokonaisuutta, kuka tekee ja mitä sekä mitä vanhemmilta odotetaan ja mitä arvioidaan. (Järvinen ym. 2012, 40–41.) Sama asia nousi esiin Huiskon (2006, 38) tutkimuksessa, vanhemmille ei näyttänyt olevan aina selvää kuka perhetyöntekijä on, mitä hänen työhönsä kuuluu ja millaista tukea hän antaa. Asioista kertominen ja tiedottaminen vanhemmille onkin merkittävässä asemassa epäselvyyksien poistamiseksi sekä tuen antajan ja tarvitsijan kohtaamiseksi (Huisko 2006, 38).

Perhetyö vanhempien kanssa voi olla vanhemmuuden ja vanhempien tukemista heidän kasvatustehtävässään. Perhetyössä arvioidaankin usein sitä, mikä on riittävän hyvää vanhemmuutta tietyille lapselle tietyssä tilanteessa (Järvinen ym. 2012, 41). Pääsääntöisesti jokainen vanhempi haluaa hyvää lapselleen. Se on voimavara, jonka löytyminen, arvioiminen sekä vahvistaminen voi antaa uusia mahdollisuuksia sekä vanhemmalle että lapselle. Perhetyön avulla voidaan tukea vanhempia tunnistamaan omia voimavarojaan sekä auttaa heitä näkemään myönteisiä asioita vanhemmuudessaan. Vanhempien epävarmuus ja epätietoisuus kasvattajan roolista on lisääntynyt. Perhetyö voikin olla vanhempien ohjaamisesta lasten hoidossa ja kasvatuksessa, jolloin perhetyöntekijän tehtävänä on vahvistaa vanhempien roolia kasvattajana sekä heidän kasvatustietoisuutta. (Järvinen ym. 2012, 127–130.)

Vanhempien omia kokemuksia perhetyöntekijän merkityksestä omassa elämäntilanteessaan on nostettu esiin muun muassa Huiskon (2006) tekemässä tutkimuksessa. Vanhemmat näkivät perhetyöntekijän kanssa käytyjen keskusteluiden ja ajatusten vaihdon muun muassa vahvistaneen heidän vanhemmuuttaan ja lisänneen ymmärrystä omaa lasta kohtaan. Työntekijältä saatiin hyviä vinkkejä ja tietoa lapsen kanssa toimimiseen ja arjen haasteisiin. Myös tarpeeksi varhain saatu tuki koettiin merkittäväksi. (Huisko 2006, 35.)

4.5 Haasteita perhetyön asiakkaiden elämässä

Perhe on lapsen luonnollisin ja tärkein kehitysyhteisö. Lapsen hyvinvointi kulkee yleensä käsi kädessä perheen hyvinvoinnin kanssa. Perheen hyvinvointiin vaikuttavat usein monet eri tekijät kuten 1) vanhempien hyvinvointi, 2) lasten hyvinvointi, 3) asuminen, 4) toimeentulo, 5) parisuhde, 6) kotikasvatus ja 7) perheen lähi- ja tukiverkostot. Missä tahansa näistä tekijöistä voidaan aika ajoin havaita tuen ja avun tarvetta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 29.) Perehdymme tässä kappaleessa erityisesti perheiden arjen hallinnan ja vuorovaikutuksen haasteisiin. Nämä ovat haasteita, joihin Savonlinnan päivähoidon perhetyöntekijät törmäävät omassa työssään ja jotka he näkevät tällä hetkellä ajankohtaiseksi omien asiakkaidensa elämässä.

4.5.1 Arjen hallinta perheessä

Arjen hallinta on merkittävä osa perheen elämänhallintaa. Perhetyön asiakasperheissä saattaa arjen struktuuri olla puutteellista tai kokonaan kadoksissa. Perhetyön keinoin voidaan tukea ja ohjata perheiden päivittäisten asioiden hoitumista sekä varmistaa niiden sujuminen. Perhetyöhön kuuluu perheen toimintakyvyn tukeminen ja vahvistaminen sekä ohjaaminen arjen hallinnassa. Arjen hallinnan ja toimintakyvyn tukeminen voi sisältää vanhempien ohjaamista säännöllisen päivärytmin löytämisessä, kodin siisteydestä huolehtimisesta ja ruoan valmistamisesta sekä kodin tehtävien jakamisesta. Lisäksi vanhemmat voivat tarvita ohjausta ja tukea rahankäyttöön ja elämäntilanteeseen liittyvissä tehtävissä, kuten eri lomakkeiden täyttämässä. Perhetyöntekijä toimii usein myös mallina ja esimerkkinä, kuinka asioita voidaan hoitaa. Tarpeen mukaan hän ohjaa perheitä ja vanhempia kädestä pitäen. (Järvinen ym. 2012, 112–115; Uusimäki 2005, 74.)

Perhetyöntekijältä edellytetään työssään hienotunteisuutta ja herkkyyttä, koska jokaiselle perheellä on oma tapansa elää arkeaan. Perhetyöntekijän tehtävänä on kuitenkin varmistaa, että perheen elämäntapa turvaa lapsen hyvinvoinnin. Arjen rutiinit ja arjen pyörittäminen luovat perhe-elämään turvallisuutta ja jatkuvuutta. Lapsen arjen turvallisuuden perustan muodostaa säännöllinen vuorokausirytm, hoivan- ja huolenpidon, ruokailun, unen ja ulkoilun toistuminen ennakoitavasti. (Järvinen ym. 2012, 114, 116–117.)

4.5.2 Vuorovaikutus perheessä

Tunteet vaikuttavat koko ajan kaikkeen ihmisten tekemisissä sekä ihmisenä olemisessa. Tunteet sävyttävät ihmisten välistä vuorovaikutusta. Tunteita ei ole helppo määrittää tai rajata. Oppimalla tunnetaitoja voidaan edistää hyvää vuorovaikutusta ja vähentää ihmisten välisiä sekä ihmisen sisäisiä ristiriitoja. Jokainen kokee tunteet yksilöllisesti. Tunteet vaihtelevat, ilmenevät ja muuntuvat eri tavoin. Tunteet myös tarttuvat herkästi ihmisestä toiseen. Jotta ihmiset oppisivat ymmärtämään itseään ja toisiaan, on tunteista puhuminen ja niiden kuvaileminen ja tunnistaminen tärkeää. Tunteet luovat taustan kaikelle ihmisten väliselle vuorovaikutukselle. Ne vaikuttavat ihmissuhteiden laatuun, mielekkyyteen sekä pysyvyyteen. (Opetushallitus 2013.)

Perheiden hyvinvointiin vaikuttaa ja sitä lisää se, että kaikilla perheenjäsenillä on lupa ilmaista perustunteita, kuten ilon, surun, pelon, hämmennyksen, nautinnon ja suuttumuksen tunteita. Tunteiden ilmaisu voi perheessä olla hallitsematonta tai hallittua, hillittyä tai räjähtelevää, tai joskus ihan olematonta. Tunteiden tunnistaminen sekä niiden ilmaiseminen ja tunteista puhuminen on haastavaa niin aikuiselle kuin lapsellekin, ja tähän voidaan tarvita perhetyöntekijän apua ja tukea. (Vilen ym. 2010, 12, 239).

Vuorovaikutustilanteessa viestitetään tärkeitä asioita muille, vaikutetaan ja luodaan yhteyttä toisiin sekä saadaan palautetta omasta toiminnasta. Se on jatkuva ja tilannesidonnainen tulkintaprosessi. Selvitäkseen erilaisista vuorovaikutustilanteista ihminen tarvitsee sekä emotionaalista että sosiaalista kompetenssia. Emotionaalisella kompetenssilla tarkoitetaan ihmisen kykyä omien tunteiden tarkasteluun ja säätelyyn sekä toisten tunteiden tunnistamiseen. Sosiaalinen kompetenssi on ihmisen kykyä ylläpitää myönteisiä suhteita toisiin ihmisiin sekä samanaikaisesti edistää omia päämääriään vuorovaikutustilanteissa. Siihen liittyy taito eläytyä toisen ihmisen tilanteeseen ja keskeistä on kyky jäsentää ja käsitellä havaitsemaansa tietoa vuorovaikutustilanteissa (sosiokognitiiviset taidot), sekä sosiaaliset taidot eli vuorovaikutustilanteissa tarvittavat käyttäytymisen muodot. (Järvinen ym. 2012, 138–139.)

Emotionaalinen tuki sisältää kokemukset empatiasta, huolenpidosta, rakkaudesta ja luottamuksesta. Se on yksi sosiaalisen tuen muoto, jota saadaan yleensä perheenjäseniltä tai muilta läheisiltä ja se on luonteeltaan välittämistä, kunnioittamista, luottamuksen

osoittamista sekä toisen kuuntelemista ja ymmärtämistä. Vuorovaikutustaitojen eli emotionaalisen ja sosiaalisen kompetenssin vahvistuminen kehittyy prosessinomaisesti. Ne myös liittyvät läheisesti toisiinsa ja usein puhutaankin sosioemotionaalisesta kompetenssista. Vuorovaikutustilanteeseen vaikuttavat sen hetkisen tilanteen lisäksi ihmisten aikaisemmat kokemukset sekä opitut selviytymiskeinot. Asiakkaan vuorovaikutustaitojen tukemisessa on huomioitava jokaisen yksilöllisyys. Kaikkien kanssa eivät käy samanlaiset toimintatavat. Selviytyminen erilaisista vuorovaikutustilanteissa mahdollistuu, kun on ymmärrystä ihmisten erilaisuudesta ja heidän elämäntilanteistaan sekä omasta itsestä. Erilaisuuden tunnistaminen ja hyväksyminen sekä siihen sopeutuminen ovat vuorovaikutusosaamista, joka on keskeinen tekijä perhetyön ammattillisessa yhteistyössä. Työntekijän käyttämät menetelmät voivat perustua työntekijän ja asiakkaan väliseen vuorovaikutukseen tai toisaalta ne voivat voimakkaastikin painottua perheenjäsenten välisen vuorovaikutuksen tukemiseen. (Järvinen ym. 2012, 139–141.)

5 AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA JA HANKKEITA

Perhetyötä, sen eri toimintamuotoja ja menetelmiä, on kehitetty 2000-luvun alusta lähtien monien eri hankkeiden ja projektien toimesta. Kehittämisen kohteena ovat olleet muun muassa pikkulapsiperheiden palvelut ja matalakynnyksiset varhaiset tukipalvelut. (Huisko 2006, 16–17.) Varsinaista päivähoiton perhetyötä tai perhetyön konkreettisia menetelmiä koskevia tutkimuksia ei ole kuitenkaan paljoa saatavilla. Lastensuojelun perhetyötä sekä perhetyötä yleisesti käsitteleviä tutkimuksia löytyy laajemmin sekä jonkin verran esim. neuvolan perhetyöhön liittyviä tutkimuksia. Hyödynnämme työssämme myös näiltä muilta alueilta saatua tutkimustietoa, koska yhtäläisyyksiä päivähoiton perhetyön kanssa löytyy.

5.1 Perhetyötäkö kaikki?

Mervi Uusimäki on tehnyt perhetyön selvityksen joka liittyy Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ”Moniammatillisella yhteistyöllä lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn” (Preventteri) -hankkeeseen. Perhetyön selvitys oli yksi hankkeen kolmesta selvitysalueesta. Hanke toteutettiin vuoden 2004 aikana Oulussa, Oulunsalossa sekä Kempeleessä. Tavoitteena perhetyön selvityksessä oli analysoida eri toimijatahojen käsityksiä perhetyöstä sekä arvioida perhetyöhön sisältyvien palvelujen ja toimintamuotojen toimivuutta käytännössä. Tutkimus käsitti koko perhetyön kentän, mutta erityisesti tutkimuksessa tulivat esiin perhetyön ennaltaehkäisevät ja varhaisen puuttumisen muodot. (Uusimäki 2005, 6–7.) Uusimäen tutkimuksessa haastateltiin useita perheiden kanssa toimivia tahoja, kuten päivähoiton työntekijöitä, perhetyöntekijöitä ja sosiaalityöntekijöitä lisäksi haastateltavien joukossa oli myös vanhempia.

Yhtenä taustatekijänä perhetyön selvitykselle oli myös ”Perhetyön mahdollisuudet päivähoitossa” -hanke, jossa kehitettiin uusia toimintamuotoja ja työmenetelmiä päivähoiton perhetyöhön Oulun alueella (Uusimäki 2005, 8).

5.2 Päivähoidon perhetyön kehittäminen Kuokkalan alueella ja Perhe-hanke

Jyväskylässä lasten ja perheiden varhaisen tuen tarpeeseen pyrittiin vastaamaan päivähoiton perhetyön kehittämishankkeen avulla vuosina 2003-2004. Hankkeen tavoitteena oli kehittää toimintamuotoja perheiden tukemiseksi heidän kasvatustehtävässään sekä vahvistamaan arjen haasteiden hallintaa. Toinen tavoite oli kehittää päivähoiton peruspalvelujen yhteyteen työmalli, jonka avulla perheet voivat saada apua matalankynnyksen periaatteella. Hankkeessa kehitettiin päivähoiton perhetyön mallia, joka toimii ennaltaehkäisevänä, matalankynnyksisenä tukimuotona perheiden eri elämäntilanteissa. Hankkeen aikana päivähoiton perhetyön työmuodoiksi muotoutuivat mm. kotikäynnit, keskustelut, perhetapaamiset ja ryhmätyöskentelyt sekä lasten että vanhempien kanssa. (Huisko 2006, 1.)

Huiskon opinnäytetyön hankkeen kokemuksia päivähoiton perhetyöstä hyödynnettiin myös Jyväskylän seudun Perhe-hankkeessa, joka käynnistyi syksyllä 2005. Hanke kytkeytyi valtakunnalliseen perhekeskustuksen kehittämiseen sekä ennaltaehkäisevän työn vahvistamiseen Suomessa. Perhe-hankkeen keskeisiä asioita olivat muun muassa ylisektorisen kumppanuuden luominen, varhaisen tuen työ- ja toimintatapojen luominen sekä vanhemman ja lapsen äänen kuuleminen. Perhe-hankkeen tuloksena syntyneitä käytännön työmenetelmiä on koottu Sosiaaliportin Hyvä käytäntö sivuille. (Kemppainen 2008, 4.)

5.3 Työvälineet neuvolan perhetyössä ja Perhetyön toteuttaminen alle kouluikäisten lasten perheissä

Lehtisen ”Työvälineet neuvolan perhetyössä”- opinnäytetyön ajatus ja tarkoitus on hyvin pitkälti samanlainen kuin omassa työssämme vaikkakin Lehtisen opinnäytetyö on suunnattu neuvolan perhetyöhön. Lehtinen on teoriaosuudessaan kartoittanut mm. neuvolan perhetyön syntymistä sekä nykytilaa. Opinnäytetyössä on perehdytty neuvolan perhetyössä käytettäviin työvälineisiin ja koottu työvälineopas perhetyöntekijöiden käyttöön. Työvälineet on suunnattu erityisesti työskentelyyn vauvaperheiden kanssa. (Lehtinen 2009, 3–4.) Oma työmme on suunnattu pikkulapsiperheille, ei pelkästään

vauvaperheille. Silti työvälitteet erityisesti vanhemmuutta ja parisuhdetta koskevissa kysymyksissä voivat olla hyvinkin samanlaisia molemmilla alueilla.

Opinnäytetyö ”Perhetyön toteuttaminen alle kouluikäisten lasten perheessä” on tehty Seinäjoen ammattikorkeakoulussa vuonna 2010. Opinnäytetyössä tutkittiin, miten perhetyötä toteutetaan niissä perheissä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Työssä käsitellään perhetyön organisointia, alle kouluikäisten lasten kanssa tehtävää perhetyötä sekä perhetyössä käytettäviä menetelmiä. Perhekeskeisyys, vanhemmuuden tukeminen sekä lapsen havainnointi nousivat tutkimuksessa tärkeiksi huomion kohteiksi. (Ala-Hynnälä & Kettunen 2010, 2.) Ala-Hynnälän ja Kettusen opinnäytetyön asiakasryhmä on sama kuin omassa työssämme ja opinnäytetyössä esitellään myös erilaisia lapsiperheiden kanssa käytettyjä menetelmiä kuten verkosto- ja roolikarttoja.

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

6.1 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyön päätavoitteena on Savonlinnan päivähoidon perhetyöntekijöiden työn kehittäminen ja tukeminen. Tavoitteena on koota perhetyöntekijöiden käyttöön helppokäyttöinen ja selkeä menetelmäkansio, jota he voivat käyttää apuna erilaisissa työtilanteissa ja asiakkaiden kohtaamisessa. Lisäksi tavoitteena on kartoittaa perhetyön keskeisiä työmenetelmiä sekä niiden käyttötarkoitusta eri-ikäisten asiakkaiden kanssa työskennellessä

Tavoitteena on myös oman ammatillisuuden vahvistaminen perheiden parissa tehtävässä työssä. Kumpikin opiskelija on kiinnostunut valmistumisen jälkeen työskentelemään perhetyön kentällä tai perheiden parissa yleensä, joten tavoitteena kansion kokoamisessa onkin sen hyödyntäminen omassa työssä tulevaisuudessa. Näin saamme työväliseen omaankin työhömme tulevina sosionomeina.

Toinen opiskelijoista suorittaa opinnoissaan lastentarhanopettajan kelpoisuutta, joka edellyttää siihen liittyvien kriteerien täyttymistä. Opinnäytetyössä kelpoisuuteen liittyvät vaatimukset ovat muun muassa työn työelämälähtöisyys sekä työn aihe, joka koskee lapsia, perheitä tai vanhemmuutta. Tavoite on, että nämä annetut kriteerit täyttyvät.

6.2 Opinnäytetyö prosessina

Opinnäytetyö voi olla luonteeltaan joko tutkimuspainotteinen tai kehittämispainotteinen. Kehittämispainotteisen työn tarkoituksena on kehittää, tuottaa ja arvioida uusia tuotteita, palveluja, toimintatapoja ja työkäytäntöjä. Työ voidaan tuottaa joko hankkeessa tai projektina, jonka tuloksena syntyy jokin tuote tai toiminnallinen tapahtuma. (Dia-konia-ammattikorkeakoulu 2010b, 32.)

Kehittämispainotteiset opinnäytetyöt voidaan jakaa kahteen ryhmään: tuotekehittelyyn eli produktioon tai kehittämishankkeisiin. Tuotekehittely on usein kertaluonteinen ja

lyhykestoinen prosessi, jonka aikana tehdään tietylle käyttäjäryhmälle jokin tuotos tai palvelu. Tuote voi olla esimerkiksi käytännön työhön liittyvä ohjeistus tai opastus tai tietylle käyttäjäryhmälle suunnattu yksittäinen esine tai palvelu. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010b, 33–34.) Oma työmme on produktio, jonka lopputuloksena syntyy tuote, menetelmäkansio, päivähoiton perhetyön työntekijöille. Opinnäytetyö muodostuu varsinaisesta tuotteesta sekä siihen liittyvästä kirjallisesta raportista.

Opinnäytetyöprosessi sai alkunsa keväällä 2012, kun yhteisten keskustelujen pohjalta huomasimme, että meitä molempia kiinnosti sama opinnäytetyön aihealue, perhetyö. Meillä oli myös yhtenevä ajatus opinnäytetyön käytännönläheisyydestä ja työelämälähtöisyydestä, joten päätös kehittämispainotteisesta opinnäytetyöstä syntyi helposti. Molemmat ovat myös tehneet aikaisemmissa ammattikorkeakouluopinnoissaan tutkimuspainotteisen opinnäytetyön eli kehittämispainotteisen työn tekeminen vaikutti erittäin mielenkiintoiselta ja olisi kummallekin uuden oppimista myös tässä mielessä.

Kesällä 2012, meistä toisen lapsi- ja perhetyön harjoittelujakson aikana, yhteistyökumppaniksi löytyi Savonlinnan päivähoiton perhetyö. Yhteistyötaholla ilmeni mielenkiintoa ja tarvetta saada omaan työhönsä lisää uusia työvälineitä ja he olivat kiinnostuneita tekemään yhteistyötä kanssamme. Opinnäytetyön aiheeksi alkoi muotoutua menetelmäkansio, johon koottaisiin erilaisia konkreettisia työmenetelmiä ja -välineitä perhetyöntekijöille. Lisäksi opinnäytetyön tekijät voisivat hyödyntää menetelmiä omassa käytössään tulevaisuudessa. Opinnäytetyö tulisi siis palvelemaan näin molempia osapuolia.

Syksyllä 2012 laadimme opinnäytetyön suunnitelman valitun aihealueen eli perhetyön pohjalta. Opinnäytetyön suunnitelmaa työstäessämme yhteyttä pidettiin yhteistyökumppaniin sekä puhelimitse että sähköpostitse. Tiedustelimme yhteistyökumppanilta muun muassa heidän toiveitaan asiakasryhmästä tai -tilanteesta, jonka mukaan menetelmiä aletaan kokoamaan. Vielä tässä vaiheessa heiltä ei kuitenkaan tullut mitään selkeää toivetta, mihin suuntaan kansiota aletaan viemään.

Talven ja kevään 2013 aikana oli vuorossa perehtyminen laajemmin perhetyön teoriataustaan. Samalla selvittelimme perhetyön keskeisiä työmenetelmiä niin kirjallisuuden kuin aiemmin tehtyjen tutkimusten pohjalta. Kevään aikana teimme myös itse pienimuotoisen kartoituksen, jolla selvitettiin päivähoiton perhetyössä käytössä olevia

työmenetelmiä. Lähetimme sähköpostitse kyselyn (Liite 1) kuudelle päivähoidon perhetyön yksikölle ympäri Suomea. Kyselyssä tiedustelimme mitä konkreettisia menetelmiä työntekijät käyttävät työssään sekä mitä asiakasryhmiä menetelmät palvelevat. Vastauksia saatiin kolmesta yksiköstä. Toukokuussa kävimme tapaamassa perhetyöntekijöitä Savonlinnassa ja esittelimme heille opinnäytetyön runkosuunnitelmaa. Tapaamiselle käytiin ensin läpi ehdotuksia eri menetelmistä sekä tehtiin yhteisiä päätöksiä kansion rakenteesta ja mukaan otettavista työmenetelmistä. Menetelmien aihealueiksi muotoutuivat perheiden arjen hallinta sekä vuorovaikutus perheissä. Näiden aihealueiden pohjalta tehtiin valinnat kansioon otettavista menetelmistä sekä myös valintoja ja rajausta opinnäytetyön teoriaosuuteen.

Kesän aikana oli vuorossa opinnäytetyön teoriaosuuden kirjoittaminen sekä menetelmäkansion kokoaminen, ulkoasun suunnittelu ja viimeistely. Kesän aikana meillä molemmilla oli mahdollisuus myös testata joidenkin kansioon valittujen työmenetelmien toimivuutta perhetyön kentällä sekä omassa lähipiirissä.

Elokuussa 2013 lähetimme menetelmäkansiosta valmiiksi kokoamamme version sekä ohjaavalle opettajalle että yhteistyötaholle arvioitavaksi ja kommentoitavaksi. Opettajalta saamamme palautteen pohjalta teimme vielä muutamia korjauksia ja täydennyksiä kansioon. Yhteistyötaho oli kansioon todella tyytyväinen eikä heillä ollut muutostoiveita tai -ehdotuksia.

Opinnäytetyö valmistui syksyllä 2013 ja se luovutettiin sekä oppilaitokselle että yhteistyötaholle.

6.3 Produktion toteutus

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi menetelmäkansio Savonlinnan päivähoidon perhetyöhön. Menetelmäkansioon valittiin konkreettisia työmenetelmiä, joita perhetyöntekijät voivat käyttää kotikäynneillä keskustelun tukena. Tähän päädyttiin, koska kotikäynnit ovat pääasiallinen työskentelytapa Savonlinnan päivähoidon perhetyössä tällä hetkellä. Kansion työmenetelmistä osa valittiin yhdessä yhteistyökumppanin kanssa, jotta ne palvelisivat mahdollisimman hyvin heidän asiakastyön tarpeita. Yhdessä päädyimme myös

ratkaisuun koota työmenetelmiä sekä lasten että aikuisten kanssa työskentelyyn. Ideoita kansioon valittavista menetelmistä saatiin myös perhetyön kirjallisuuteen ja tutkimuksiin perehtymällä sekä tekemämme kyselyn avulla. Kansioon valittiin selkeitä ja yksinkertaisia menetelmiä, jotka ovat hyödynnettävissä ja sovellettavissa aina kulloisenkin asiakastilanteen mukaan. Työmenetelmien valintaan vaikutti myös se, että ne voidaan ottaa käyttöön ilman työntekijöiden erillistä koulutusta tai suurempia lisäkustannuksia. Menetelmäkansioon koottiin työmenetelmiä perheen arjen hallintaan, sekä perheen vuorovaikutuksen tukemiseen. Nämä olivat aihealueita, joihin yhteistyökumppanimme kaipasi lisää uusia työvälineitä. Kansioon kirjoitettiin kunkin menetelmän kohdalle lyhyet ohjeet ja menetelmän käyttötarkoitus. Näin kansioista pyrittiin saamaan mahdollisimman selkeä ja helppolukuinen ja -käyttöinen.

Arjen hallintaan, sekä vuorokausirytmien selkeyttämiseen liittyviä työvälineitä on monia ja niitä voidaan käyttää sekä vanhempien että lasten kanssa työskenneltäessä. Näistä kansioon valittiin työmenetelmiä, jotka ovat selkeitä ja helppokäyttöisiä:

- *Vuorokauden nelikartta*
- *Minun päiväni -lomake*
- *Ajankäyttöympyrä*

Näiden lisäksi perheen vanhempien kanssa työskentelyyn valittiin *Arki Haltuun - Sekvenssimenetelmä*, jonka avulla voidaan hahmottaa perheen arkea ja sen toimivuutta. Sekvenssimenetelmän ajatuksena on, että arjen perusrakenteiden tulisi olla kunnossa ja riittävän toimivia, ennen kuin lähdetään ratkomaan muita perheen ongelmia. Perheelle pyritään luomaan rutiineja, joiden avulla vapautuu aikaa ja voimavaroja yhteiseen ajanviettoon tai perheen ongelmien selvittelyyn. Ne lapsiperheet, joiden arjesta puuttuu säännöllinen rakenne ja päivittäiset rutiinit, voivat ajautua helposti tilanteesta toiseen ennakoimattomasti. Tällöin perhetyöntekijän tehtävänä on osallistua aktiivisesti perheen arjen toimintaan ja olla apuna rytmittämässä ja rakentamassa arkea yhdessä perheen kanssa. Sujuvan arjen myötä vapautuu perheen voimavaroja elämänhallintaan ja tavoitteena onkin arjen ennustettavuus. Arjen säännöllisyys ja toiminnallisuus muodostavat lapselle turvallisen arjen. (Fågel, Jonsson, Korvela & Kupiainen 2011,79.)

Perheiden vuorovaikutuksen tukemiseen sekä siihen liittyvän tunteiden käsittelyn, säätelyn ja tunnistamisen avuksi valittiin kansioon useita menetelmiä. Kansioon koottiin eri-

laisia selkeitä ja helposti täytettäviä lomakkeita, jotka kulkevat vaivattomasti työntekijän mukana. Vanhemman kanssa työskentelyyn valittiin *Vanhemman ajatuksia lapsesta* -lomake sekä vanhemman eri rooleja ja ajatuksia käsitteleviä *jatkolauselomakkeita*. Lapsille suunnatuista menetelmistä puolestaan valittiin *Mitä ajattelen itsestäni* -lomake ja tunteiden tunnistamiseen ja nimeämiseen tarkoitettu *värityskuva*.

Vanhempien kanssa työskentelyyn menetelmäksi valittiin lisäksi *Vanhemmuuden roolikartta ja Vuorovaikutusympyrä*. Vuorovaikutusympyrä on kehitetty perhekuntoutuskeskuksessa Vantaalla ja sen lähtökohtainen tavoite on vuorovaikutuskäsitteen avaaminen ja konkretisoiminen perheille, jonka jälkeen perheen sisäisen vuorovaikutuksen tarkastelu helpottuu ja selkiytyy. Vanhemmuuden roolikartta on yksi keskeisimmistä työvälineistä perhetyössä. Vanhemmuuden roolikarttaa voidaan käyttää apuvälineenä keskusteltaessa vanhemman perustehtävistä, rooleista ja lapsen tarpeista. Roolikartta pohjautuu Jacob Levy Morenon rooliteoriaan, jonka mukaan vanhemmuus on eräänlainen kasauma pää- ja alaroleja. Nämä roolit saavat syvemmän merkityksensä suhteessa lapsen ikävaiheiden kehitystehtäviin ja niihin liittyviin tarpeisiin. Vanhemmuuden roolikartassa kuvataan vanhemmuuden viittä keskeistä osa-aluetta (pääroolia), jotka ovat elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojen asettaja, rakkauden antaja ja huoltaja. Nämä roolit voivat olla ylikehittyneitä, alikehittyneitä tai olla luontevasti käytössä. Viisi vanhemmuuden pääroolia jakautuvat alaroleihin, ns. tavoiteroleihin. Tavoiteroolien kautta on helpompi muodostaa käsitystä siitä, mitä päärooli toiminnan tasolla voi tarkoittaa. (Vilén ym. 2010, 136–138, 229.)

Lasten kanssa työskentelyn tueksi kansioon valittiin lisäksi *Nallekortit*. Nallekortit kulkevat helposti työntekijän mukana ja niiden käyttömahdollisuudet ovat hyvin laaja-alaiset. Kortit soveltuvat hyvin työskentelyyn lasten kanssa ja kortteja voidaan käyttää myös vanhempien ja koko perheen kanssa työskennellessä.

Perhetyössä perheet otetaan huomioon kokonaisuutena ja työtä tehdään yleensä koko perheen kanssa. Tästä syystä halusimme ottaa kansioon myös menetelmiä, jotka on tarkoitettu koko perheen kanssa käytettäväksi ja koko perheen tilannetta selkeyttäväksi. Näitä menetelmiä valitsimme kaksi: *Perheen yhdessäolo* -lomake ja *Perhetilannepuntari*.

Menetelmäkansio tehtiin sähköiseen muotoon ja yhteistyötahon toiveesta heille tulostettiin kansiosta myös paperiversio (Liite 2). Sähköinen muoto valittiin siksi, että siihen pystyttiin liittämään www -sivut, joista lomakkeet olivat tulostettavissa tai hankittavissa itselle. Sähköinen kansio on helppo säilyttää ja se on helposti kaikkien työntekijöiden saatavilla. Kansion ulkoasu haluttiin myös mahdollisimman selkeäksi ja toimivaksi ja tässä meidän apunamme toimi opiskelukaverimme Jarmo Ihalainen, joka viimeisteli kansion ulkoasun sekä muutti sen pdf-muotoon.

6.4 Prosessin arviointia

Opinnäytetyöprosessi oli varsin mielenkiintoinen ja mieluinen päätös sosionomiopinnoillemme. Opinnäytetyö valmistui kohdallamme melko nopealla aikavälillä, prosessi sujui siitä huolimatta pitkälti ennalta suunnitellun aikataulun mukaisesti ja suuremmilta yllätyksiltä vältyttiin matkan aikana. Yhteistyömme sujui mutkattomasti ja kumpikin kirjoitti ja muokkasi työtä omaan aikatauluun sopivalla ajalla. Yhteistyötä helpotti Google Driven käyttö raportin kirjoittamisessa, koska työtä pystyttiin muokkaamaan yhdessä ja toinen näki toisen tekemät muutokset heti, ilman mitään sähköpostien lähetyä.

Opinnäytetyön arviointia tehtiin koko prosessin ajan. Pääasiassa arviointia tapahtui itsearviointina, jonka tukena käytettiin muun muassa oppimispäiväkirjaa. Myös muutama lähipiiriimme kuuluva henkilö luki työtämme prosessin aikana ja antoi siitä kommentteja ja palautetta. Opinnäytetyö toimitettiin myös ohjaavalle opettajalle arvioitavaksi aina kun se katsottiin tarpeelliseksi. Se, että opinnäytetyötä työstettiin raportin osalta pääasiassa kesän aikana, toi omat pienet haasteensa ohjauksen hakemiseen, ohjaajan ollessa kesälomalla. Ohjaajalta saatiin kuitenkin hyvät ohjeet ja kommentit ennen kesäloman alkua sekä loman päätyttyä.

Oman haasteensa sekä teoriaosuuden rajaamiseen että menetelmien valintaan toi se, ettei päivähoidon perhetyölle ei ole mitään vakiintunutta toimintatapaa. Pyrimme kuitenkin teoriaosuuden rajaamisessa ja menetelmien valinnassa huomioimaan mahdollisimman hyvin yhteistyötahon toiveet ja tarpeet. Lisäksi mietimme niitä asioita, jotka mielestämme kuuluvat perhetyön perusluonteeseen, erityisesti ennaltaehkäisevässä

työssä, sekä vaikuttavat oleellisesti perhetyön tekemiseen, asiakkaan kohtaamiseen sekä eri asiakasryhmien kanssa käytettävien menetelmien valintaan.

Kehittämistoiminta voidaan nähdä ennen kaikkea sosiaalisena prosessina, joka edellyttää eri osapuolten aktiivista osallistumista sekä heidän välistä vuorovaikutusta. (Toikko & Rantanen 2009, 89). Yhteistyökumppanin kanssa tehtävä yhteistyö jäi prosessin aikana mielestämme vähäisemmäksi kuin olisi alun perin luullut. Yhteydenpidosta huolehdimme pääasiassa me opinnäytetyöntekijät sähköpostin välityksellä. Yhteistyökumppanit eivät esittäneet kysymyksiä tai toiveita, jos emme niitä erikseen pyytäneet. Toisaalta työ eteni hyvin ja asiat sujuivat vähäisemmästä yhteydenpidosta huolimatta. Erityisesti Savonlinnassa järjestetty tapaaminen antoi paljon vastauksia meidän kysymyksiin sekä suuntaa työn ja kansion tekemiseen. On kuitenkin mahdollista, että aktiivisempi yhteistyö olisi vielä paremmin ohjannut meitä suuntaamaan työtä heidän tarpeitaan vastaavaksi.

6.5 Produktion arviointia

Menetelmäkansiosta oli tarkoitus saada sekä ulkoasultaan että sisällöltään mahdollisimman selkeä ja helppokäyttöinen apuväline päivähoidon perhetyöntekijöille. Sen vuoksi kansioon kirjoitetut ohjeet ja tekstiosiot ovat melko lyhyet. Kaikkiin menetelmiin on työntekijöiden hyvä tutustua huolella, erityisesti osa menetelmistä (sekvenssi, vanhemmuuden roolikartta, vuorovaikutusympyrä) vaatii työntekijöiden omaa perehtymistä vielä lisää, sillä mukana olevat ohjeet eivät ole kaikenkattavat. Jokainen työntekijä voi käyttää kansiossa olevia menetelmiä oman luovuuden ja mielikuvituksen mukaan, sekä soveltaa niitä aina tilanteeseen sopivaksi. Tämä on myös yksi syy, miksi valitsimme mahdollisimman selkeitä ja yksinkertaisia menetelmiä mukaan kansioon. Yhteistyökumppanillamme oli myös kokemus siitä, etteivät asiakkaat usein jaksa sitoutua liian monimutkaisiin ja aikaa vieviin työskentelytapoihin.

Perhetyössä käytettäviä työmenetelmiä on tarjolla todella paljon, se teki kansioon otettävien menetelmien valinnasta haastavaa. Erityisesti vanhempien kanssa tehtävään perhetyöhön oli tarjolla monia eri menetelmävaihtoehtoja. Lasten kanssa käytettäviä menetelmiä oli haastavampaa valita siitä syystä, että kyseessä on työkenttä, jossa lapset ovat

alle kouluikäisiä eli kirjoitus- ja lukutaitoa ei välttämättä ole vielä monellakaan. Tästä syystä lasten kanssa työskentelyyn pyrittiin valitsemaan menetelmiä, joissa voi käyttää muita taitoja, kuten piirtämistä tai käyttää apuna kuvia tai katsella kuvia, kuten nallekortit. Toisaalta päivähoidon perhetyössä perhe otetaan kokonaisuutena huomioon eli työtä tehdään myös perheessä mahdollisesti olevien vanhempien lasten kanssa. Mielestämme valitsemamme menetelmät sopivat hyvin heidänkin kanssaan tehtävään työhön.

Suurin osa kansioon valituista menetelmistä on tuttuja ja yleisessä käytössä perhetyön kentällä. Mielestämme tämä kertoo menetelmien toimivuudesta ja luotettavuudesta. Halusimme kuitenkin ottaa mukaan myös jotain uutta, joten valitsimme kansioon Arki haltuun -sekvenssimenetelmän. Kansioon valittujen menetelmien luotettavuutta lisää se, että jokaisen menetelmän kohdalla on näkyvässä lähde tai www-sivu, mistä kyseinen menetelmä on peräisin ja mistä se on saatavilla. Emme itse ole testanneet tai käyttäneet kaikkia kansioon valittuja työmenetelmiä, eli käytännön kokemusta jokaisen menetelmien toimivuudesta ei meillä opinnäytetyön tekijöillä siis ole. Työmenetelmiä käytettäessä tulee kuitenkin aina muistaa, että ne ovat apuna ja vain osa asiakastyön kokonaisuutta. Menetelmiin ei siis pidä työntekijöiden turvautua liikaa eivätkä ne saa olla esteenä luontevalle asiakastyölle.

Yhteistyökumppanillamme oli toive, että kansioon kootut työmenetelmät olisivat suoraan tulostettavassa muodossa ja näin käyttövalmiita. Tätä toivetta emme pystyneet kaikilta osin toteuttamaan työssämme, sillä tekijänoikeudelliset asiat estivät joidenkin menetelmien siirtämisen suoraan tulostettavaan muotoon. Kansiossa on kuitenkin näkyvässä lähde, mistä kunkin menetelmän pystyy hankkimaan itselleen.

Menetelmäkansio valmistui aikataulun mukaisesti, mikä antoi meille mahdollisuuden kerätä yhteistyötaholta kansioon liittyvää palautetta. Yllätykseksemme saamamme palaute oli pelkästään positiivista, emmekä saaneet heiltä parannusehdotuksia. Heidän mielestään kansio on selkeä ja monipuolinen, ja se on helppo ottaa työvälineeksi omaan työhön. He olivat myös sitä mieltä, että kansio tulee ehdottomasti kaikkien työntekijöiden käyttöön. Positiivista palautetta oli tietysti erittäin mukava saada, mutta myös kriittisempi palaute olisi auttanut meitä opinnäytetyöntekijöitä näkemään kansiossa olevia epäkohtia ja olisimme vielä ehtineet muokata niitä.

7 POHDINTA

7.1 Opinnäytetyön pohdintaa

Opinnäytetyön tekeminen on ollut merkityksellinen ammatillisen kasvun prosessi meille opinnäytetyön tekijöille. Prosessin aikana oma tietämyksemme perheiden parissa tehtävästä työstä syveni, sekä tiedollinen että taidollinen osaaminen vahvistuivat. Teoriatiedon ohella pääsimme testaamaan muutamia kansioon valituista työmenetelmistä perhetyön harjoittelujakson aikana, mikä toi osaltaan lisää mielekkyyttä opinnäytetyön tekemiselle ja antoi kokemusta menetelmä työskentelystä. Tunnekkaimmakin olevamme opinnäytetyön valmistumisen jälkeen valmiimpia ja rohkeampia ottamaan työmenetelmiä osaksi omaa työskentelyämme. Koemme myös saavuttaneemme työlle asettamamme tavoitteet ja samalla toivomme, että työmme palvelee myös yhteistyökumppaniamme.

Opinnäytetyön aihe osoittautui mieluisaksi meille molemmille, mikä osaltaan oli motivoimassa työskentelyä koko prosessin ajan. Molemmilla oli selkeä tavoite ja päämäärä opinnäytetyön suhteen, sillä halu oppia ja rakentaa uutta tietoa jo olemassa olevan tietotaidon päälle oli suuri. Sosionomiopinnoissa molemmat ovat suunnanneet opintojaan lapsi- ja perhetyöhön. Kumpikin meistä suoritti muun muassa harjoittelun perhetyön kentällä, toinen yhteistyötahon parissa Savonlinnassa ja toinen Jyväskylän neuvolan perhetyössä. Opinnäytetyön kohdentaminen myös perhetyöhön antoi mahdollisuuden hyödyntää jo oppimaamme tietoa sekä syventämään sitä entisestään.

Yhteistyötahomme on pieni työyhteisö, jossa työskentelee vain kaksi/kolme työntekijää, eli kokoamamme kansio tulee palvelemaan melko pientä joukkoa, itsemme lisäksi. Toivomme kuitenkin, että menetelmäkansio auttaa ja antaa lisää uusia välineitä näiden työntekijöiden kiireiseen ja vaativaan työhön. Tulevaisuudessa kansio palvelee myös mahdollisten uusien työntekijöiden työhön astumista ja toivon mukaan auttaa heitä työhön sisään pääsemisessä. Vaikka kokoamamme menetelmäkansio on suunnattu päivähoidon perhetyöhön, koemme, että se on mahdollista ottaa käyttöön myös muissa työyksiköissä, joissa työskennellään perheiden kanssa. Perhetyön toteuttamistapoja on monia, mutta on tärkeää että työntekijä omaa myös menetelmätyöskentelyn taidon ja on tietoinen, mitä menetelmää milloinkin käyttää. Tosin pelkät yksittäiset työmenetelmät

eivät ole tae perhetyön onnistumiselle, vaan keskeistä on yhteistyön ja vuorovaikutuksen toimiminen. (Järvinen ym. 2012, 158).

Mielestämme valitsemamme aihe on hyvin ajankohtainen ja ennaltaehkäisevän työn kenttää, lasten ja perheiden parissa tehtävässä työssä, halutaan ja pyritään vahvistamaan yhteiskunnassa. Muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa 2012-2015 palvelujen painopiste on hyvinvoinnin aktiivisessa edistämässä sekä ongelmien ehkäisemisessä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012). Samoin sosiaali- ja terveysministeriön teettämässä lastensuojelun selvityksessä työryhmä nosti esiin ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön vahvistamisen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2013, 2). Näiden lisäksi varhaiskasvatustaloutta ollaan uudistamassa. Uusi laki on valmistumassa vuoden 2014 aikana. Lakiuudistuksessa muun muassa päivähoitolle ollaan kaavailemassa uusia tehtäviä. Päivähoidossa ollaan kuntien perhepalvelujen ytimessä, ja perheiden mahdollinen avun ja tuen tarve voidaan havaita hyvissä ajoin. Päivähoidon uusiin tehtäviin voisivatkin kuulua, kaikkien perheiden kohdalla, esimerkiksi vanhemmuuden vahvistaminen, perheiden vertaistuen lisääminen sekä perheiden ohjaaminen palveluihin. (Partio 2013, 11.) Myös muutokset subjektiiviseen päivähoidon oikeuteen sekä mahdollinen kotihoidontuen jakaminen tasan kummankin vanhemman kesken tulevat olemaan mielenkiintoisia asioita seurata tulevaisuudessa perheiden ja varhaiskasvatuksen kentän kannalta.

Mielenkiintoista oli havaita, että vaikka perhetyötä on kehitetty eri hankkeissa ja projekteissa jo ainakin kymmenen vuoden ajan, näyttää perhetyö edelleen olevan hyvin monimuotoinen työkenttä. Työtavat ja -menetelmät vaihtelevat sekä palvelun tarjoajan mukaan, että myös paikkakunta-kohtaisesti. Jo käsitteet perhetyö ja menetelmä vaihtelevat eri tahojen välillä. Erityisesti ennaltaehkäisevän työn kenttä tuntuu olevan hyvin värikäs ja työn sisältö paljolti palvelun tarjoajasta kiinni. Toivon mukaan tähän tullaan saamaan jatkossa selkeyttä ja yhteistä linjaa.

7.2 Luotettavuus ja eettisyys

Opinnäytetyön aihetta valitessamme halusimme löytää aihepiirin, joka olisi työelämä-
lähtöinen ja lähtisi todellisesta tarpeesta kehittää työtä tai työyhteisöä. Kun tällainen

yhteistyötaho löytyi, pyrimme työssä huomioimaan heidän tarpeensa ja toiveensa mahdollisimman hyvin. Olimme yhteistyötahoon yhteydessä aina tarpeen mukaan, pääasiassa sähköpostitse. Kävimme tapaamassa työntekijöitä yhden kerran, jolloin pystyimme kasvotusten keskustelemaan heidän työstään ja niistä tilanteista, joihin uusia työvälineitä tarvitaan.

Perhetyöstä löytyy runsaasti materiaalia, kuten kirjallisuutta, tutkimuksia ja eri menetelmiä. Monet teokset käsittelevät kuitenkin perhetyötä yleisesti tai enemmän lastensuojelun perhetyön näkökulmasta. Ennaltaehkäisevää perhetyötä omana alueenaan käsitellään vähemmän, vaikkakin kaikilla perhetyön alueilla on samoja piirteitä ja käytetään pitkälti samoja työtapoja ja -menetelmiä. Näin ollen samaa materiaalia pystyy hyödyntämään monilla perhetyön alueilla, kuten olemme tehneet omassa työssämme. Lähdemateriaalia valittaessa kannattaa kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin asioihin, kirjoittajan tunnettavuuteen ja arvostettavuuteen, sekä lähteen ikään ja alkuperään (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 113). Oman työmme lähdemateriaalia valitessamme pyrimme hyödyntämään mahdollisimman uutta ja ajankohtaista tietoa, jota kirjallisuudesta löytyikin hyvin. Jotkut käyttämämme tutkimukset (Uusitalo 2005) eivät ole ihan uusimmasta päästä, mutta erityisesti ennaltaehkäisevän perhetyön ja sen toimintatapojen kehittäminen on painottunut juuri 2000-luvun puolen välin tienoille ja siksi sen aikainen tutkimusmateriaali on mielestämme sopivaa työhömmö.

Menetelmiä ja niiden valintaa kohtaan saa ja pitää olla kriittinen, koska kaikkien asiakkaiden kanssa eivät toimi samat työmenetelmät. Onkin hyvä muistaa kehittää itseään työssään ja rohkeasti tutustua, kokeilla ja ottaa käyttöön uusia ja haastavampia työmenetelmiä.

7.3 Jatkotutkimusaiheita

Opinnäytetyöprosessin aikana löysimme monia jatkotutkimusaiheita eli tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tehdä jatkotutkimus päivähoiton perhetyölle suunnatun menetelmäkansion käytöstä ja siitä saadusta hyödystä. Osaltamme teimme jo pienimuotoisen kartoituksen siitä, mitä työmenetelmiä on käytössä päivähoiton perhetyön kentällä, joten olisi mielenkiintoista jatkaa tätä kartoitusta laajemminkin. Lisäksi olisi kiinnostavaa

selvittää, kuinka hyvin työntekijät saavat tietoa uusista työmenetelmistä ja kuinka hyvin niihin on saatavilla perehdytystä ja lisäkoulutusta.

Tekemämme kansio on hyvin yleisellä tasolla laadittu, joten jatkossa olisi myös mielenkiintoista rajata aihe tarkemmin ja paneutua johonkin tiettyyn asiakasryhmään, kuten menetelmien käyttöön eroperheiden lasten kanssa. Myös asiakasnäkökulman tutkiminen olisi kiinnostavaa eli miten asiakkaat kokevat perhetyön ja siinä käytettävien menetelmien toimivuuden. Perhetyötä tehdään edelleen usein enemmän äitien kuin isien kanssa. Olisikin mielenkiintoista tutkia, kuinka isien ja äitien mielipiteet perhetyöstä ja käytetyistä menetelmistä eroaa toisistaan vai eroaako ollenkaan.

Tällä hetkellä Savonlinnan päivähoiton perhetyön pääasiallinen työskentelymuoto ovat kotikäynnit. Eri materiaaleihin ja tutkimuksiin perehtyessä esiin nousi kuitenkin vertaistuen ja -toiminnan merkitys perhetyössä. Erilaiset vertaistuen muodot osoittautuivat erittäin merkittäväksi osaksi perhetyötä. Jatkossa olisikin hyvä kehittämisen kohde yhteistyötahomme, ja heidän toiminnan osaksi kehitettävä vertais- ja ryhmätyömuodot.

LÄHTEET

- Ala-Hynnälä, Heidi & Kettunen, Mari 2010. Perhetyön toteuttaminen alle kouluikäisten lasten perheissä. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 14.11. 2012.
http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13211/Kettunen_Mari.pdf?sequence=1
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010a. Sosionomin (AMK) tutkintoon sisältyvät varhaiskasvatuksen ja sosiaalipedagogiikan opinnot diakonia-ammattikorkeakoulussa 2010. <https://fronter.com/diak/main.phtml>
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010b. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Fågel, Stina; Jonsson, Mona; Korvela, Pirjo & Kupiainen, Antero 2011. Arki haltuun - sekvenssimenetelmä perhetyössä. Helsinki. Väestöliitto.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huhtanen, Kristiina 2004a. Päivähoito varhaisen puuttumisen mahdollistajana. Teoksessa Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Tammi, 188–210.
- Huhtanen, Kristiina 2004b. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoidossa. Helsinki: Finn Lectura.
- Huisko, Marja-Leena 2006. Päivähoidon perhetyön kehittäminen Kuokkalan alueella. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Terveiden edistämisen koulutusohjelma (Ylempi AMK). Opinnäytetyö.
- Jokila, Killi 2013. Päivähoidon perhetyöntekijä. Lempäälän kunta. Lempäälä. Sähköpostiviesti 26.4. Vastaanottaja Virpi Määttä. Tuloste tekijän hallussa.
- Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen, Arja. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marjatta 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes.

- Kemppainen, Jaana (toim.) 2008. Kutsu kumppanuuteen – Eväitä arkeen. Jyväskylän seudun Perhe-hankkeen loppuraportti. Jyväskylän kaupungin raportit 2008. Jyväskylä
- Laki lasten päivähoidosta 1973. 36/19.1.1973. Finlex – Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 20.5.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Lapsiasiavaltuutettu i.a. Lapsiasia. Perhe. Viitattu 7.6.2013.
<http://www.lapsiasia.fi/perhe>
- Lastensuojelulaki 2007. 417/13.4.2007. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 31.5.2013. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lehtinen, Anna 2009. Työvälineet neuvolan perhetyössä: Kartoitus ja oppaan laatiminen. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Nuutinen, Anne 2013. Päivähoidon perhetyöntekijä. Sipoon kunta. Sipoo. Sähköpostiviesti 2.5. Vastaanottaja Virpi Määttä. Tuloste tekijän hallussa.
- Opetushallitus 2013. Tunteesta tunteeseen - ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin. Tunnetaitojen oppimateriaali kasvatukseen ja erityiskasvatukseen ohjaajan opas harjoituskirjaan. Viitattu 25.5.2013. http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen
- Partio, Liisa 2013. Laatu lapsille! Lapsemme 3, 9-12.
- Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Savonlinnan kaupunki i.a. Päivähoidon perhetyö. Savonlinna. Viitattu 15.11.2012.
http://www.savonlinna.fi/asukas/kasvatus_ja_opetus/paivahoito_ja_varhaiskasvatus/paivahoidon_perhetyo
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma 2012- 2015. Julkaisuja 2012:1.
http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1578410#fi
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2013. Toimiva lastensuojelu. Selvitysryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=6511574&name=DLFE-26809.pdf

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.a. Sosiaaliportti. Hyvä käytäntö. Päivitetty 28.8.2012. Viitattu 28.10.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanto/kuvaus/?PracticeId=8a7570a0-32b0-4bbe-8aac-84185c14b946>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.b. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Työprosessi. Päivitetty 30.10.2012. Viitattu 22.5.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/puuttuminen/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.c. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Työvälineet. Päivitetty 16.11.2012. Viitattu 31.5.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/piirtaminen/>
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2012. Kasvunkumppanit. Lasten hyvinvointia vahvistamassa. Viitattu 7.11.2012. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013a. Kasvun kumppanit. Työn tueksi. Menetelmät. Viitattu 31.5.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon_tueksi/menetelmat
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013b. Kasvun kumppanit. Huolen vyöhykkeet. Viitattu 3.6.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/menetelmat/verkostodialogiset_menetelmat/huolen_vyohykkeisto/vyohykkeet
- Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuottamiseen. Tampere: Yliopistopainos Oy - Juvenes Print.
- Uusimäki, Mervi 2005. Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskusten julkaisusarja 20. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. http://www.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaistu_20.pdf
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Oppaita 56. Sosiaali- ja terveystieteen tutkimus- ja kehittämiskeskus. Viitattu 10.9.2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Vilen, Marika; Seppänen, Paula; Tapio, Nina & Toivanen, Riikka 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

LIITE 1: Sähköpostikysely

Hei!

Olemme kaksi diakonia-ammattikorkeakoulun aikuisopiskelijaa ja teemme opinnäytetyönä menetelmäkansiota päivähoidon perhetyöhön Savonlinnaan. Ennen työmenetelmien valintaa haluaisimme hieman kartoittaa päivähoidon perhetyössä jo käytössä olevia työmenetelmiä.

Pyydämmekin ystävällisesti teitä vastaamaan muutamaan kysymykseen sähköpostitse:

- 1) Millaisia konkreettisia työmenetelmiä teillä on käytössä päivähoidon perhetyössä? Ja miksi käytätte juuri kyseisiä menetelmiä? Ja mitkä ovat menetelmien hyviä puolia?
- 2) Millaisia asiakasryhmiä työmenetelmät palvelevat?

Kiitos ajastanne ja aurinkoista kevään jatkoa!

Määttälä Virpi & Sairanen Mari

virpi.maattala@student.diak.fi

mari.sairanen@student.diak.fi

LIITE 2: Menetelmäkansio

E.S.2005

MENETELMÄKANSIO

Menetelmiä päivähoidon perhetyöhön

2013

Virpi Määttälä & Mari Sairanen

Hyvä kansion käyttäjä!

Kädessäsi oleva menetelmäkansio on tarkoitettu työvälineeksi Savonlinnan kaupungin päivähoidon perhetyöntekijöille. Kansio on osa sosionomi-AMK opinnäytetyötämme. Tähän kansioon on koottu keskeisiä työmenetelmiä lapsiperheiden kanssa työskentelyyn.

Kansio sisältää työmenetelmiä perheen arjen hallintaan ja perheen vuorovaikutuksen tukemiseen. Menetelmiä on koottu sekä aikuisten että lasten kanssa työskentelyyn. Jokaisen menetelmän alla on näkyvissä www-osoite, mistä kunkin menetelmälomakkeen voi tulostaa tai tilata itselle. Tekijänoikeudellisista syistä johtuen osa lomakkeista ei ole suoraan tulostettavissa muodoissa.

Kansiossa jokaisen menetelmään liittyy käyttöohje. Kaikki työmenetelmät ovat myös sovellettavissa erilaisiin tilanteisiin ja niitä voi käyttää asiakastyön tukena. Työntekijöiden on hyvä vielä itse perehtyä menetelmiin tarkemmin, sillä kansiossa olevat ohjeet eivät ole kaikenkattavia.

Toivomme, että ansiosta on hyötyä ja se helpottaa työskentelyä perheiden parissa.

Lämpimin terveisin

Virpi & Mari

SISÄLTÖ

Päivähoidon perhetyön menetelmäkansio

Hyvä kansion käyttäjä	2
Sisältö.....	3
1 PÄIVÄHOIDON PERHETYÖ	4
2 ARJEN HALLINTA	5
2.1 Työmenetelmiä arjen hallintaan	5
2.2 Menetelmä 1: Arki haltuun - sekvenssimenetelmä	6
2.3 Menetelmä 2: Vuorokauden nelikartta	8
2.4 Menetelmä 3: Ajankäyttöympyrä	10
2.5 Menetelmä 4: Minun päiväni	11
3 PERHEEN VUOROVAIKUTUS	12
3.1 Työmenetelmiä perheen vuorovaikutuksen tukemiseen	12
3.2 Menetelmä 5: Vanhemmuuden roolikartta.....	13
3.3 Menetelmä 6: Jatkolausekelomakkeet	14
3.4 Menetelmä 7: Vuorovaikutusympyrä	19
3.5 Menetelmä 8: Vanhemman ajatuksia lapsesta.....	21
3.6 Menetelmä 9: Mitä ajattelen itsestäni?	25
3.7 Menetelmä 10: Nallekortit	27
3.8 Menetelmä 11: Tunnekuva.....	28
3.9. Menetelmä 12: Perheen yhdessäolo	29
3.10 Menetelmä 13: Perhetilannepuntari.....	31
LÄHTEET	35

1 PÄIVÄHOIDON PERHETYÖ

Päivähoidon perhetyö on ennaltaehkäisevää ja matalakynnyksistä perheiden kokonaisvaltaista tukemista eri elämäntilanteissa, jota toteutetaan osana varhaiskasvatuspalveluja. Päivähoidolla voi olla oma perhetyöntekijä tai päivähoidon henkilökunta tekee perhetyötä perustyönsä ohessa. Lähtökohtana päivähoidon perhetyössä, kuten kaikessa perhetyössä, on lapsi ja hänen hyvinvointinsa. Päivähoidon perhetyön avulla tarjotaan tukea arjen sujumiseen sekä vanhemmuuden, lasten kasvatuksen ja parisuhteen haasteisiin. Työmuotoina ovat kotikäynnit, keskustelut, vertaisryhmät, vanhempainillat, verkostoyhteistyö sekä henkilöstön ohjaus, konsultointi ja koulutus. Päivähoidon perhetyölle ei ole olemassa vakiintunutta toimintatapaa tai -mallia. (Järvinen ym. 2012, 78, 81.)

2 ARJEN HALLINTA

Arjen hallinta on merkittävä osa perheen elämänhallintaa. Arjen rutiinit ja arjen pyörittäminen luovat perhe-elämään turvallisuutta ja jatkuvuutta. Lapsen arjen turvallisuuden perustan muodostaa säännöllinen vuorokausirytmä, hoivan- ja huolenpidon, ruokailun, unen ja ulkoilun toistuminen ennakoitavasti. (Järvinen ym. 2012, 114, 116–117.)

2.1 Työmenetelmiä arjen hallintaan

Aikuisten kanssa työskentelyyn

Menetelmä 1: Arki haltuun - sekvenssimenetelmä

Menetelmä 2: Vuorokauden nelikartta

Lasten kanssa työskentelyyn

Menetelmä 3: Ajankäyttöympyrä

Menetelmä 4: Minun päiväni

2.2 Menetelmä 1: Arki haltuun - sekvenssimenetelmä

Sekvenssikartta auttaa hahmottamaan arjen ja ajankäytön hallintaa. Sekvenssikarttaan jokainen päivä pilkotaan jaksoihin eli sekvensseihin. Kartan avulla perheen arjen rakenne ja rytmi tulevat näkyväksi. Jokaiselle perheenjäsenelle voidaan laatia oma kartta. Karttojen avulla rakennetaan perhettä palveleva päivä-, viikko- ja kuukausirytmä.

Menetelmän käyttö:

Sekvenssikartta toimii lukujärjestyksen tavoin. Asiakas kirjaa karttaan yksilölliset tarpeet, toiveet ja tapahtumat. Tavoitteena on yhdessä muodostaa rutiineja ja käytäntöjä, jotta elämästä tulisi ennakoitavaa. Kartan avulla voidaan ottaa puheeksi vaikeita asioita kuten kodin siisteydestä ja lapsista huolehtiminen sekä ajankäytön hallinta.

MAANANTAI	TIISTAI	KESKIVIikko	TORSTAI	PERJANTAI	LAUANTAI	SUNNUNTAI
7.00 Äiti 7.45 Matti Aamupala 8.00 Äiti töihin Huisku ulos M 9.00 Matin koulu	6.45 Äiti 7.00 Matti Huisku ulos äiti Aamupala 8.00 työ ja koulu	6.45 Äiti 7.00 Matti Huisku ulos äiti Aamupala 8.00 työ ja koulu	7.00 Äiti 7.45 Matti Aamupala 8.00 Äiti töihin Huisku ulos M 9.00 Matin koulu	7.00 Äiti 8.45 Matti 8.00 Äiti töihin Huisku ulos M 10.00 Matin koulu	<i>Ussan koe</i> Matti: huoneen siivous	Aamiainen Huisku ulos Huisku ulos
13.15 Matti koulusta Välipala Huisku ulos M Läksyt	13.15 Matti koulusta Välipala Huisku ulos M Läksyt	13.15 Matti koulusta Välipala Huisku ulos M Läksyt	14.15 Matti koulusta Välipala Huisku ulos M Läksyt	14.15 Matti koulusta Välipala Huisku ulos M MAJJA TULEE	Viikkorahat Karkkipäivät Huisku ulos	Huisku ulos 14 M treenit
16.15 äiti töistä 17 Päivällinen Tiskit	16.15 äiti töistä 17 Päivällinen Tiskit	16.15 äiti töistä 17 Päivällinen Tiskit	16.15 äiti töistä 17 Päivällinen Tiskit	16.15 äiti töistä 17 Päivällinen Tiskit	<i>Tanen perhe kylään</i>	<i>KAIKKI UINMAANI!</i>
Playkka max 1 h Huisku ulos äiti 19.30 itapala 20.00 itapesut 20.30 sänkyyn valot pois 21.00	Playkka max 1 h Huisku ulos äiti 19.30 itapala 20.00 itapesut 20.30 sänkyyn valot pois 21.00	18.00 M treenit Huisku ulos äiti 19.30 itapala 20.00 itapesut 20.30 sänkyyn valot pois 21.00	Viikkosiivous yhdessä Huisku ulos äiti 19.30 itapala 20.00 itapesut 20.30 sänkyyn valot pois 21.00	Huisku ulos äiti	Huisku ulos	Läksyt Huisku ulos 19.30 itapala 20.00 itapesut 20.30 sänkyyn valot pois 21.00

Lähde: Fägel, Jonsson, Korvela & Kupiainen 2011

2.3 Menetelmä 2: Vuorokauden nelikartta

Menetelmän avulla hahmotetaan koko perheen sekä jokaisen perheenjäsenen päivärytmiä.

Menetelmän käyttö:

Asiakas piirtää tai kirjoittaa nelikarttaan päivän tapahtumat. Täytetty lomake toimii jatkokeskustelun pohjana. Voidaan nostaa esiin toimivia asioita sekä muutostarpeita.

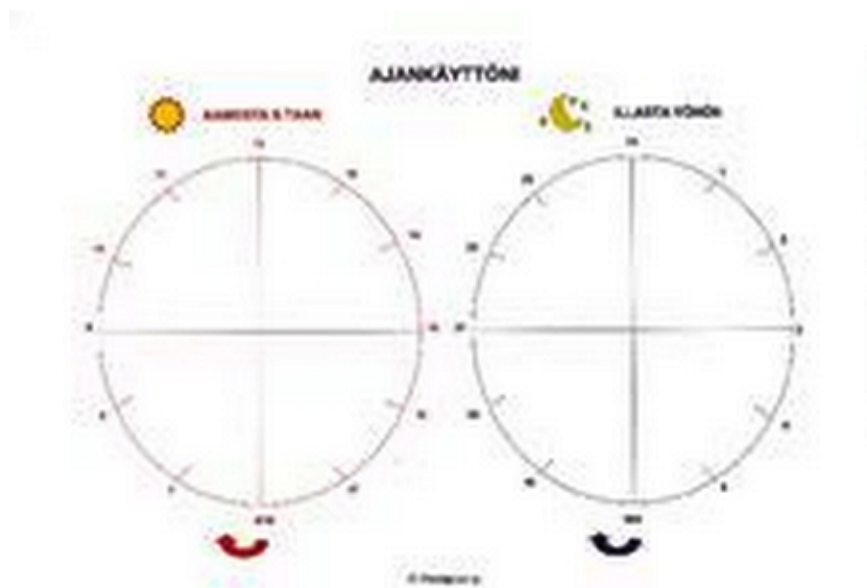
 <p>AAMU</p>	 <p>PÄIVÄ</p>
 <p>ILTA</p>	 <p>YÖ</p>

2.4 Menetelmä 3: Ajankäyttöympyrä

Ajankäyttöympyrä on työväline, jolla saadaan näkyväksi lapsen arkea. Työmenetelmällä kartoitetaan lapsen vuorokausirytmii ja huolenpitoa. Menetelmän avulla konkretisoituu lapsen kokemus arjesta, hahmottuu mahdolliset huolenaiheet sekä voimavarat. Ajankäyttöympyrä soveltuu lapsille ja nuorille, jotka ymmärtävät kelloa. Ajankäyttöympyrä soveltuu myös aikuisten kanssa työskentelyyn. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.b.)

Menetelmän käyttö:

Lapsi merkitsee ajankäyttöympyrään tunti tunnilta päivänsä tapahtumat esim. nukkumaan menon, ruokailun ym. Lapsen päivä pilkkoutuu ympyrään sektoreittain, jonka pohjalta voidaan käydä keskustelua. Sitä voidaan syventää lapsen tilanteen mukaisesti.

Lähde: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos i.a.b. Sosiaaliportti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/ajankayttoympyra/>

2.5 Menetelmä 4: Minun päiväni

Lomakkeen avulla hahmotetaan päivän kulkua. Lomaketta voidaan käyttää lapsille sekä vanhemmille, joilla on vaikeuksia hahmottaa kellotaulua. Lomakkeen avulla tehdään näkyväksi asiakkaan kokemus arjesta ja samalla hahmotuu mahdollisia huolenaiheita. (Terveystieteiden tutkimuskeskus i.a.c.)

Menetelmän käyttö:

Asiakas piirtää tai kirjoittaa lomakkeeseen asioita, mitä hän tekee eri vuorokauden aikoina. Samalla käydään keskustelua esimerkiksi siitä, kuka perheessä laittaa ruokaa, kuka käy kaupassa ja kuka laittaa lapset nukkumaan.

Lähde: Terveystieteiden tutkimuskeskus i.a.c. Sosiaaliportti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/ajankayttoym-pyra/>

3. PERHEEN VUOROVAIKUTUS

Vuorovaikutustilanteessa viestitetään tärkeitä asioita muille, vaikutetaan ja luodaan yhteyttä toisiin sekä saadaan palautetta omasta toiminnasta. Vuorovaikutustilanteeseen vaikuttavat sen hetkisen tilanteen lisäksi ihmisten aikaisemmat kokemukset sekä opitut selviytymiskeinot. Vuorovaikutustaitojen tukemisessa on huomioitava jokaisen yksilöllisyys. (Järvinen ym. 2012, 138–139.)

3.1 Työmenetelmiä perheen vuorovaikutuksen tukemiseen

Aikuisten kanssa työskentelyyn

Menetelmä 5: Vanhemmuuden roolikartta
Menetelmä 6: Jatkolauselomakkeet
Menetelmä 7: Vuorovaikutusympyrä
Menetelmä 8: Vanhemman ajatuksia lapsesta

Lasten kanssa työskentelyyn

Menetelmä 9: Mitä ajattelen itsestäni?
Menetelmä 10: Nallekortit
Menetelmä 11: Tunnekuva

Perheen kanssa työskentelyyn

Menetelmä 12: Perheen yhdessäolo
Menetelmä 13: Perhetilannepuntari

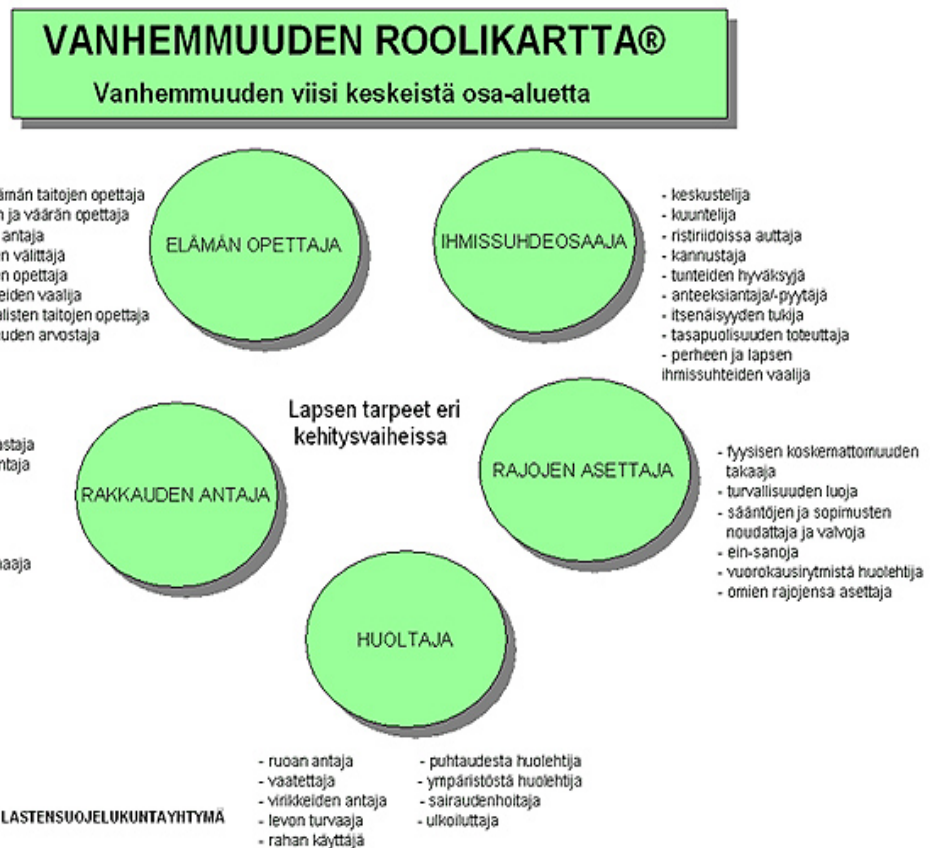
3.2 Menetelmä 5: Vanhemmuuden roolikartta

Vanhemmuuden roolikartta toimii apuvälineenä keskusteltaessa vanhemman perustehtävistä, rooleista ja lapsen tarpeista.

Menetelmän käyttö:

- Keskustelun pohjana vanhemman tai pariskunnan kanssa
- Vanhemman itsearvioinnin ja asioiden sanoittamisen apuvälineenä
- Havainnollistamaan vanhemmuuden eri näkökulmia
- Havainnollistamaan mahdollista muutostarvetta ja sen käynnistämiseen vanhempien kanssa
- Vanhemmuuden arvioinnin apuvälineenä työntekijän näkökulmasta
- Apuvälineenä moniammatilliselle työryhmälle yhteisen kielen löytämiseksi ja perheen kokonaistilanteen hahmottamiseksi (Vilen ym. 2010, 138.)

13

Lähde: Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013.
<http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

3.3 Menetelmä 6: Jatkolausekelomakkeet

Monia vanhemmuuteen, parisuhteeseen ja perheen tilanteeseen liittyviä keskusteluja voidaan helpottaa ja jäsentää käyttämällä erilaisia lomakkeita. Lomakkeet auttavat hahmottamaan elintapoihin liittyviä muutosaasteita, herättävät pohdintaan, huomaamaan ja tiedostamaan asioita elämässään ja hyvinvoinnissa sekä aktivoivat keskusteluun. Lomakkeiden käyttö voi olla ajankäytöllisesti järkevää. Parhaimmillaan niiden käyttö auttaa tekemään näkyviksi erilaisia muutostarpeita perheessä. (Järvinen ym. 2012, 171, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.a. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Menetelmän käyttö:

Asiakas jatkaa lomakkeen lausetta tavalla, joka kuvaa hänen henkilökohtaista kokemusta. Lomake toimii pohjana jatkokeskusteluille.

ISÄNÄ / ÄITINÄ

Tunnen....

Iloitsen...

Pelkään...

Vihastun...

Kiukustun....

Koen...

Mietin...

Saan voimia...

Voimavarojani vie....

Minua huolestuttaa...

Parisuhteeni...

Saan tukea....

Toivoisin oppivani...

Tarvitsen...

Lapseni....

NAISENA / MIEHENÄ

Tunnen....

Iloitsen...

Pelkään...

Vihastun.....

Kiukustun....

Koen...

Mietin...

Saan voimia...

Voimavarojani vie....

Minua huolestuttaa...

Parisuhteeni...

Saan tukea....

Toivoisin oppivani...

Tarvitsen...

Lapseni....

PUOLISONA

Tunnen....

Iloitsen...

Pelkään...

Vihastun.....

Kiukustun....

Koen...

Mietin...

Saan voimia...

Voimavarojani vie....

Minua huolestuttaa...

Parisuhteeni...

Saan tukea....

Toivoisin oppivani...

Tarvitsen...

Lapseni....

PUOLISONA

Unelmoin.....

Mietin.....

Pelkään.....

Jännitän....

Vihastun....

Kiukustun.....

Rakastan....

Iloitsen.....

Parisuhteeni.....

Voimiani vie....

Saan tukea.....

3.4 Menetelmä 7: Vuorovaikutusympyrä

Vuorovaikutusympyrän avulla voidaan tarkastella perheen sisäistä vuorovaikutusta ja vahvistaa vanhemmuutta ja parantaa vuorovaikutuksen toimivuutta. Vuorovaikutusympyrää käytetään yhdessä Näin meillä -lappujen eli apukysymysten kanssa.

Tarvittavat välineet: vuorovaikutusympyrälomake ja Näin meillä -laput

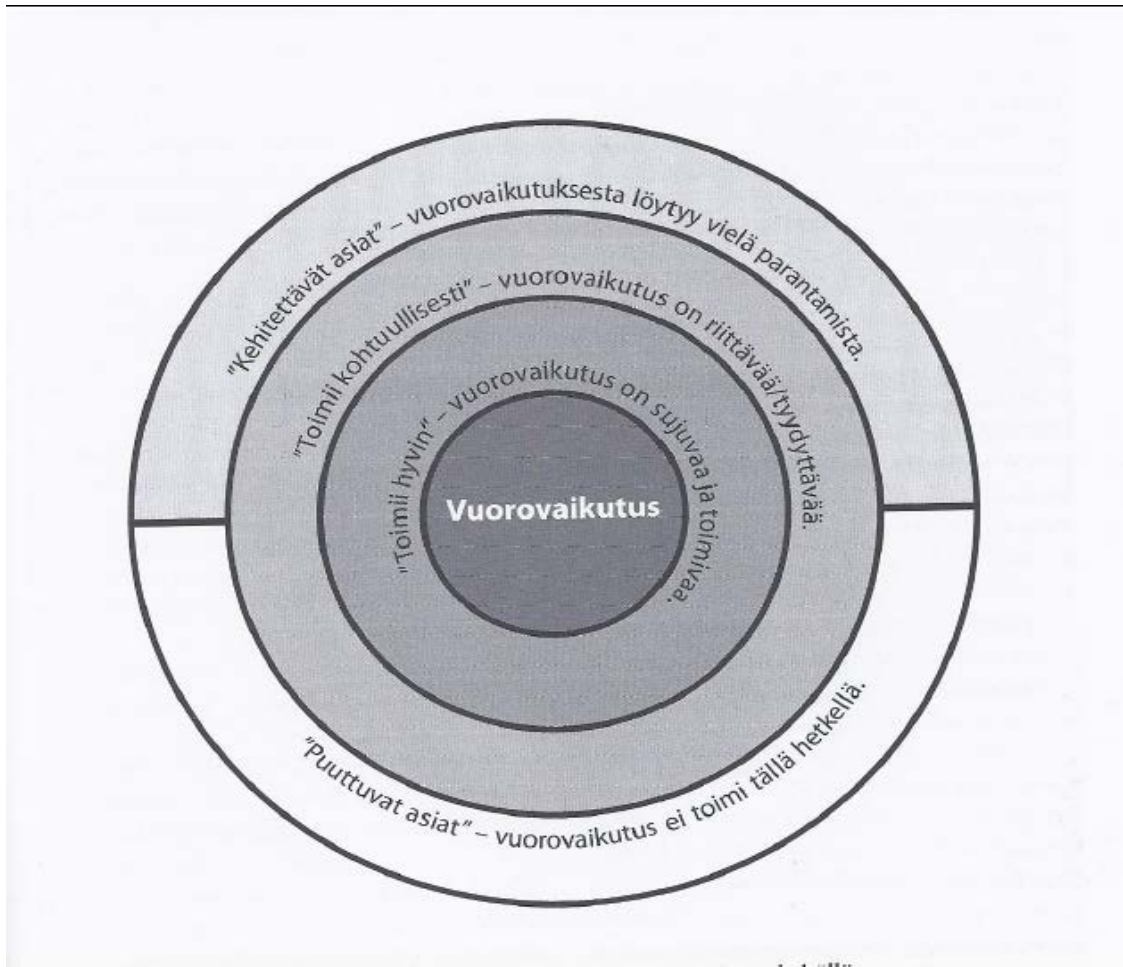
Menetelmän käyttö:

Menetelmässä lähdetään liikkeelle vuorovaikutuksessa hyvin toimivista asioista. Asiakas valitsee ”Näin meillä” -lapuista hyvin toimivia asioita ja kiinnittää ne ympyrän päälle kohtaan ”hyvin toimii”. Keskustelua käydään hyvin toimivista asioista ja mietitään vuorovaikutusta käytännön esimerkkien kautta, sekä annetaan positiivista palautetta. Työskentelyä jatketaan samalla lailla ympyrän kehällä eteenpäin ja käydään läpi alueet ”toimii kohtalaisesti”, ”kehittävät asiat” ja ”puuttuvat asiat”. (Vilen ym. 2010, 229-233.)

Näin meillä -laput:
(Lähde: Vilen ym 2010: 229, 231-233)

Katsekontaktin ottaminen	Lapsen kuuleminen	Yhteinen tekeminen
Hymy	Kannustaminen	Vastavuoroisuus
Empatian osoittaminen	Rapsuttelu ja silittely	Tunnetilojen aistiminen
Lohduttaminen	Sylissä pitäminen	Lapselle vastaaminen
Kiinnostuksen osoittaminen	Jutteleminen	Asioiden selittäminen
	Lapsen huomioiminen	Kehuminen

Vuorovaikutusympyrä

3.5 Menetelmä 8: Vanhemman ajatuksia lapsesta

Lomakkeella selvitetään vanhemman ajatuksia lapsestaan seuraavien väittämi-
en avulla.

Menetelmän käyttö:

Kysymys 1: Vanhempi ympyröi asteikolta numeron, mikä kuvaa parhaiten sen
hetkistä tilannetta. 0 tarkoittaa erittäin huonoa ja 10 erittäin hyvää. Muiden ky-
symysten alussa on annettu ohje, kuinka tulee toimia. Lomake toimii pohjana
jatkokeskusteluille.

21

1. Mitä lapsellesi kuuluu?

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Mitkä asiat ovat hyvin?

+
+
+

Oletko jostain asiasta huolissasi?

-
-
-

2. Millainen lapsesi mielestäsi on?

Ruksaa ne vaihtoehdot, jotka parhaiten kuvaavat lastasi:

☐	Viisas
☐	Räjähtävä
☐	Leikkisä
☐	Ystävällinen
☐	Tarkka
☐	Iloinen
☐	Hassu
☐	Määräilevä
☐	Ahne
☐	Tyytyväinen
☐	Huolimaton
☐	Valehtelija
☐	Epävarma
☐	Kiltti
☐	Hauska

	Reilu
	Vastuuntuntoinen
	Surullinen

	Paha
	Kärsivällinen
	Vakava
	Rauhallinen
	Älykäs
	Pelokas
	Vilkas
	Ujo
	Jännittynyt
	Ilkeä
	Rento
	Ruma
	Ylpeä
	Miellyttävä
	Yksinäinen
	Kätevä
	Vihainen
	Toimelias

	Inhottava
	Laiha
	Pinnallinen
	Pohdiskeleva
	Kova
	Luova
	Hiljainen
	Hyvä
	Puhelias
	Rakas
	Filosofinen
	Mukava
	Outo
	Hyväntuulinen
	Tyhmä
	Laiska
	Sulkeutunut
	Turhautunut

3. Lapsesi positiivisia ominaisuuksia ovat:

4. Missä asioissa lapsesi on hyvä?

5. Miten osoitat lapsellesi, että hän on sinulle tärkeä?

6. Mistä huomaat, että lapsesi on

- Hyvällä tuulella?
- Pelloissaan?
- Vihainen?
- Satuttanut itsensä?
- Surullinen?

7. Mitä lapsesi tarvitsisi mielestäsi juuri nyt?

8. Kerro millaisia tarpeita olet huomannut lapsellasi olevan?

9. Ruksaa tarvelistasta tarpeet, joita lapsellasi mielestäsi on?

	Ilo
	Lohdutus
	Rakkaus
	Hellyys
	Kannustus
	Kieltäminen
	Oma tila
	Turva
	Läheisyys
	Puhuminen
	Kuuntelu
	Aikuisen aika
	Huomio
	Huolettomuus
	Apua tunteiden nimeämiseen
	Apua tunteiden ilmaisuun
	Hyväksytyksi tuleminen
	Yhdessä tekeminen
	Nälän ja janon tyydyttämisen tarve
	Nähdyksi tuleminen
	Itsensä pitäminen
	Uni
	Suojelu
	Pysäyttäminen
	Hoiva
	Ystävien tarve
	Ihmisiin liittymisen tarve
	Elämysten tarve

Lähde: Socca i.a.d. <http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/tyokalupakki/lomakkeita>

3.6 Menetelmä 9: Mitä ajattelen itsestäni?

Lomakkeen avulla selvitetään lapsen ajatuksia ja näkemyksiä itsestään. Lomake toimii jatkokeskustelun pohjana.

Ruksaa ne sanat, jotka mielestäsi kuvaavat sinua.

	Viisas
	Tarkka
	Ahne
	Huolimaton
	Hauska
	Paha
	Älykäs
	Jännittynyt
	Ylpeä
	Kätevä
	Laiha
	Pohdiskeleva
	Puhelias
	Tyhmä
	Mielenkiintoinen
	Räjähävä
	Luova
	Hassu
	Valehtelija
	Reilu
	Kärsivällinen
	Eloisa
	Ilkeä
	Miellyttävä
	Vihainen
	Pinnallinen
	Kova
	Rakas
	Hyväntuulinen
	Onnellinen
	Leikkisä
	Iloinen
	Tyytyväinen
	Epävarma
	Vastuuntuntoinen
	Vakava
	Vilkas
	Rento
	Yksinäinen

	Toimielias
	Ihana
	Hiljainen
	Vaikea
	Filosofinen
	Täydellinen
	Ystävällinen
	Määräilevä
	Laiska
	Kiltti
	Surullinen
	Rauhallinen
	Ujo
	Ruma
	Äänekäs
	Inhottava
	Pehmeä
	Hyvä
	Lihava
	Sulkeutunut
	Ahkera

Kirjoita asioita, joista pidät itsessäsi tai joissa olet hyvä:

Lähde: Socca i.a.a. <http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/tyokalupakki/lomakkeita>

3.7 Menetelmä 10: Nallekortit

Nallekortit sisältävät 50 korttia, joiden kuvissa karhut ilmentävät erilaisia tunteita ja persoonallisuudenpiirteitä. Nallekortit toimivat keskusteluiden tukena, kun käsitellään perhe-elämää, ihmissuhteita, tunteita ja persoonallisuuden piirteitä. Korttien avulla voidaan avata vuoropuhelu, käsitellä ongelmia, muutoksia ja tulevaisuuden suunnitelmia sekä edistää osallistujien itsetuntemusta.

Menetelmän käyttö:

Nallekorteilla on lukuisia käyttötapoja:

Erilaiset tunnelmat

- Mitä sinulle kuuluu tänään?

Verkostot ja ihmissuhteet

- Esittele perheesi, mitkä nallet muistuttavat ystäviäsi?

Sisäinen ja ulkoinen tunne

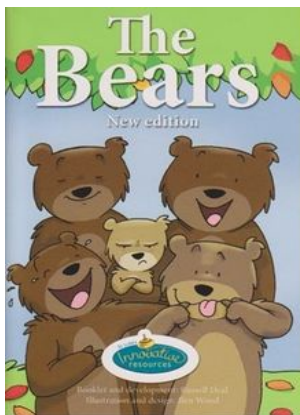
- Millainen nalle olet sisältä, millaiselta näytät ulospäin?

Tapahtumien kulun kuvaaminen

- Millainen nalle olit ensin, tapahtuneessa tilanteessa ja jälkeenpäin?

Muutoksen käsittely

- Palaa aikaan, jolloin kohtasit elämässäsi suuren muutoksen: mitä tunteita koit?
- Milloin olet vihainen karhu? Miltä muut perheessä silloin näyttävät?
- Poimi 5 korttia kuvaamaan tunteita, joita lapsesi käyttäytyminen sinussa herättää.

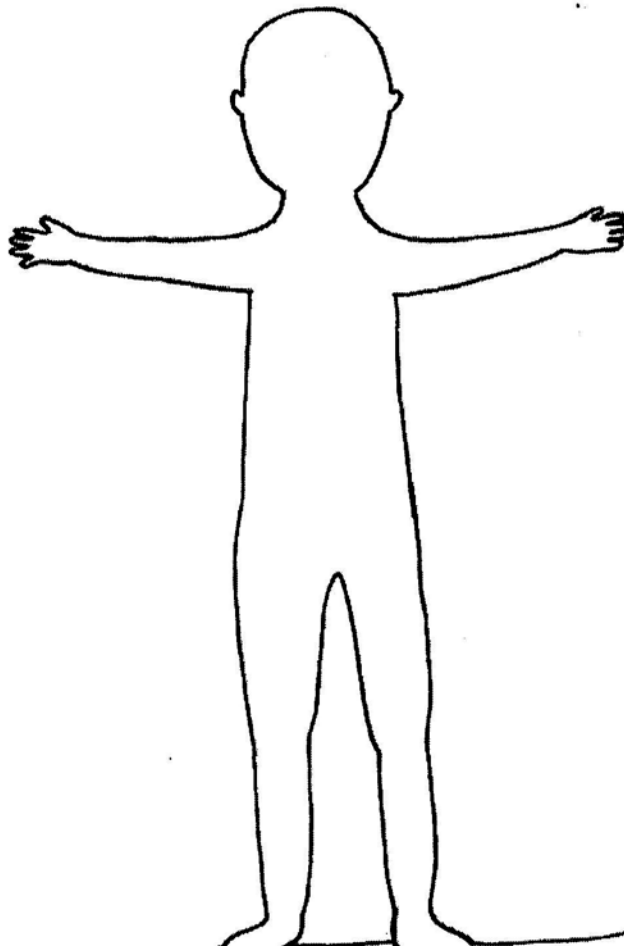
Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.d. Sosiaaliportti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtointenyooskentely/nallekortit/>

3.8 Menetelmä 11: Tunnekuva

Kehoharjoitusten avulla voidaan ohjata lasta huomioimaan tunteiden tuntumista kehossa ja auttaa tunteiden tunnistamisessa.

Menetelmän käyttö:

Kehonkuvapiirrokseseen lasta pyydetään merkitsemään, missä päin kehoa eri tunteet tuntuvat ja samalla keskustellaan tuntemuksista ja niiden yksilöllisyydestä. Missä tuntuu ilo, pelko, jännitys? Kehonkuvapiirrokseseen voi piirtää tai värittää myös tunteiden ilmenemistä. Mitä kehossa tapahtuu, kun säikähdät, olet rakastunut, olet utelias? (Opetushallitus 2013.)

3.9 Menetelmä 12: Perheen yhdessäolo

Perhe on lapsen hyvinvoinnin kannalta tärkeässä asemassa. Aikuisten velvollisuus on pitää huolta lapsen hyvinvoinnista ja lapsen täytyy kokea olevansa turvassa kotona. Perheen yhdessäolo antaa voimia koko perheen arkeen ja hyvinvoivassa perheessä lapsella on hyvä olla. (Lapsiasiavaltuutettu i.a.)

Menetelmän käyttö:

Lomakkeen kysymykset koskevat niitä asioita, joita perhe tekee yhdessä säännöllisesti tai on tehnyt viimeisen puolen vuoden aikana. Kysymyksiin vastataan kyllä tai ei. Lomake toimii pohjana jatkokeskusteluille.

1. Oletko lukenut lapsellesi satuja viimeisen viikon aikana?
2. Onko lapsesi ruokaillut yhdessä muiden perheenjäsenten kanssa vähintään kerran viimeisen viikon aikana?
3. Järjestitkö jotain erityistä lapsellesi hänen viimeisen syntymäpäivänsä kunniaksi (juhlat, retki, synttärilakki...)?
4. Oletko ollut lapsesi kanssa leikkipuistossa tai retkellä viimeisen kuukauden aikana?
5. Oletko vieraillut perheesi /lapsesi kanssa jossain paikallisessa tapahtumassa viimeisen puolen vuoden aikana (esim. vapputori), missä?
6. Oletko koskaan ollut äiti/lapsi-kerhossa (muskari ym.) tai vastaavassa ohjatussa ryhmätoiminnassa?
7. Haluaisitko osallistua lapsesi kanssa johonkin ryhmätoimintaan?
8. Oletko vieraillut lapsesi/perheesi kanssa toisessa lapsiperheessä viimeisen kuukauden aikana?
9. Onko perheesi tehnyt yhteistä päiväretkeä viimeisen puolen vuoden aikana? (esim. Korkeasaari, Suomenlinna yms.)
10. Onko lapsellasi käynyt kaveria kylässä viimeisen puolen vuoden aikana? Mitä asioita lapsesi yleensä tekee kavereiensa kanssa?
11. Onko lapsesi käynyt kylässä kaverin luona tai sukulaisissa viimeisen puolen vuoden aikana?

12. Mitä olette tehneet yhdessä koko perheen kanssa:
 - a. Viimeisen viikon aikana
 - b. Viimeisen kuukauden aikana
 - c. Viimeisen puolen vuoden aikana
13. Minkälaista yhteistä tekemistä lapsesi on toivonut?
14. Onko lapsen toiveisiin mahdollista vastata?
Jos ei, niin minkälaista tukea tarvitsette?

Alkuperäinen lähde: The Family Activity Scale/The HOME inventory/USA

Käännös ja muokkaus: Johanna Metsälä/Lastensuojelun kehittämissyksikkö –hanke

Lähde: Socca i.a.b. <http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/tyokalupakki/lomakkeita>

3.10 Menetelmä 13: Perhetilannepuntari

Perhetilannepuntari on menetelmä, joka toimii perheen ja perhetyöntekijän yhteistyön apuvälineenä. Perhetilannepuntari -lomake koostuu kolmesta osasta: lapsen tilanteesta, vanhempien tilanteista sekä koko perhettä koskevista asioista. Perhetilannepuntarin avulla voidaan saada esiin perheen voimavaroja ja vahvuuksia, mutta myös huolenaiheita. (Vilen ym. 2010, 50, Terveystieteiden tutkimuskeskus i.a.a.)

Menetelmän käyttö:

Perheenjäsenet, vanhemmat ja lapset, täyttävät puntarin itsenäisesti tai työntekijän avulla. Tämän jälkeen puntarin pohjalta käydään yhteistä keskustelua, jossa voidaan tutustua toisten näkemyksiin sekä miettiä yhteisiä muutostoiveita. Perhe voi käyttää puntaria itsearviointivälineenä tai sitä voidaan käyttää yhdessä työntekijän kanssa apuvälineenä tavoitteiden luomisessa. (Vilen ym. 2010, 50.)

Perhetilannepuntaria voidaan käyttää myös perhetyön vaikuttavuuden arviointiin, jolloin perhe täyttää puntarin uudestaan yhteisen työskentelyn päättyessä (Vilen ym. 2010, 50).

Puntari

= arvio tilanteesta perhetyön alussa
= arvio tilanteesta perhetyön päätyttyä

Valitse perheen tilannetta kuvaava numero. Mikäli esitetyt tilanteet tuntuvat teistä riittämättömiltä, niin käyttäkää rohkeasti kohtaa "MUU, MIKÄ?"

Perhe

PERHEEN KOKEMUS TILANTEESTA Tilanne painaa mieltä?

	ei lainkaan				erittäin paljon
	1	2	3	4	5
Lapsen/lasten					
1 fyysinen terveys					
2 kehitys					
3 mieliala					
4 luonne					
5 käyttäytyminen					
6 uneen liittyvä asia					
7 ruokailuun liittyvä asia					
8 kaveripiiri					
9 yksinäisyys					
10 koulunkäyntiin liittyvä asia					
11 sisarusten väliset suhteet					
12 päivä- tai tilapäishoitoon liittyvä asia					
13 Muu, mikä?					
14 Muu, mikä?					

Puntari 2

= arvio tilanteesta perhetyön alussa
= arvio tilanteesta perhetyön päätyttyä

	ei lainkaan				erittäin paljon
	1	2	3	4	5
Äidin/puolison					
15 fyysinen terveys					
16 mieliala/mielenterveys					
17 itsetunto					
18 jaksaminen					
19 tapa ilmaista tunteita					
20 suhde lapseen/lapsiin					
21 oma pärjääminen lapsenkasvatuksessa					
22 oma pärjääminen lapsenhoidossa					
23 lasten kanssa vietettävän ajan määrä					
24 yksinäisyys / tuen saanti					
25 suhde päihteisiin					

- 26 työtilanne
 27 koulutus-/opiskelutilanne
 28 harrastustilanne
 29 Muu, mikä?
 30 Muu, mikä?
-

Puntari 3

- = arvio tilanteesta perhetyön alussa
 = arvio tilanteesta perhetyön päätyttyä

	Tilanne painaa mieltä?					
	ei lainkaan	1	2	3	4	erittäin paljon
Isän/puolison						
31 fyysinen terveys						
32 mieliala/mielenterveys						
33 itsetunto						
34 jaksaminen						
35 tapa ilmaista tunteita						
36 suhde lapseen/lapsiin						
37 oma pärjääminen lapsenkasvatuksessa						
38 oma pärjääminen lapsenhoidossa						
39 lasten kanssa vietettävän ajan määrä						
40 yksinäisyys / tuen saanti						
41 suhde päihteisiin						
42 työtilanne						
43 koulutus-/opiskelutilanne						
44 harrastustilanne						
45 Muu, mikä?						
46 Muu, mikä?						

Puntari 4

= arvio tilanteesta perhetyön alussa

= arvio tilanteesta perhetyön päätyttyä

	Tilanne painaa mieltä?					
	ei lainkaan	1	2	3	4	erittäin paljon
Koko perhe						
47 vanhempien keskinäinen suhde						
48 vanhempien yhteisen ajan määrä						
49 asioista sopiminen						
50 vanhempien erilaiset kasvatusperiaatteet						
51 perheen päivärytmi						
52 kotitöiden jakaminen						
53 lastenkasvatusvastuun jakaminen						
54 lastenhoitovastuun jakaminen						
55 lasten huoltajuus- ja tapaamisasiat						
56 suhteet sukulaisiin						
57 yhteisten perhetuttavien määrä						
58 perheen taloudellinen tilanne						
59 perheen asuntotilanne						
60 epävarmuus, mistä saa apua tarvittaessa						
61 Muu, mikä?						
62 Muu, mikä?						

LÄHTEET

E.S. 2005. Menetelmäkansion kansikuva.

Fägel, Stina; Jonsson, Mona; Korvela, Pirjo & Kupiainen, Antero 2011. Arki haltuun - sekvenssimenetelmä perhetyössä. Helsinki. Väestöliitto.

Järvinen, Ritva; Lankinen, Aila; Taajamo, Terhi; Veistilä, Minna & Virolainen, Arja. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Opetushallitus 2013. Tunteesta tunteeseen - ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin. Tunnetaitojen oppimateriaali kasvatukseen ja erityiskasvatukseen ohjaajan opas harjoituskirjaan. Viitattu 25.5.2013.
http://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen

Socca i.a.a. Kehittäminen. Lastensuojelu. Työkalupakki. Adjektiivivalintatehtävä lapselle. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 8.7.2013. <http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/tyokalupakki/lomakkeita>

Socca i.a.b. Kehittäminen. Lastensuojelu. Työkalupakki. Perheen yhdessä-olo. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 10.7.2013. <http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/tyokalupakki/lomakkeita>

Socca i.a.c. Kehittäminen. Lastensuojelu. Työkalupakki. Nelikartta päivästä. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 10.7.2013. <http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/tyokalupakki/lomakkeita>

Socca i.a.d. Kehittäminen. Lastensuojelu. Työkalupakki. Lapsen asioiden läpikäyminen vanhempien tapaamisessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Viitattu 10.7.2013. <http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/tyokalupakki/lomakkeita>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.a. Sosiaaliportti. Hyvä käytäntö. Viitattu 15.7.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/hyvakaytanto/kuvaus/?PracticeId=f2d91aa5-2b6c-49e6-a298-4d3d040fae5d>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.b. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Työvälineet. Työmenetelmät. Lapsilähtöinen työskentely. Ajankäyttöympyrä. Viitattu 6.7.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/ajankayttoympyra/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.c. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Työvälineet. Työmenetelmät. Lapsilähtöinen työskentely. Minun päiväni. Viitattu 6.7.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/ajankayttoympyra/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos i.a.d. Sosiaaliportti. Lastensuojelun käsikirja. Työvälineet. Työmenetelmät. Lapsilähtöinen työskentely. Nallekortit. Viitattu 6.7.2013. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmat/lapsilahtoinentyoskentely/nallekortit/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Kasvun kumppanit. Työn tueksi. Menetelmät. Viitattu 31.5.2013. http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon_tueksi/menetelmat

Varsinais-Suomen Lastensuojelukuntayhtymä 2013. Vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 6.7.2013
<http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Vilen, Marika; Seppänen, Paula; Tapio, Nina & Toivanen, Riikka 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.